

Művelődés – Népfőiskola – Társadalom

A MAGYAR NÉPFŐISKOLAI TÁRSASÁG KIADVÁNYA – 2018/1

„Jobb polgárt, jobb hazafit, s jobb embert nevelni, ez a népfőiskola célja” (Móricz Zsigmond)

Németh László

„Az ember
küzdeme, hogy le-
hetőségeihez
méltó legyen”

**Nikolaj Frederik
Severin Grudtvig**

A népi szellemiség
fenntartása
Magyarországon

Tessedik Sámuel

Népfőiskolai Díj

Tartalom

Bevezető	1
„Az ember küzdelme, hogy lehetőségeihez méltó legyen”	2
Nemzetközi konferencia a Londoni Egyetemen Grundtvig hatásáról	8
A népi szellemiség fenntartása Magyarországon	9
Mi a népfőiskola?	17
Egy kis tánkra is szakítottak időt..	18
Vigyázz a ma fenyegetett értékekre!	19
Tessedik Sámuel Népfőiskolai Díj	20
A Magyar Népfőiskolai Társaság 2018-ban Nagy Júliának adományozta a Tessedik Sámuel Népfőiskolai Díjat	21
Állami földprivatizáció – intézményesített földrablás (2015-2016.)	22
Egy példa értékű népfőiskola	24
Megalakult és várja az érdeklődőket a Dél-Balatoni Népfőiskola Egyesület	27
TÉKA nap Taliándörögdön	28

A Magyar Népfőiskolai Társaság folyóirata

Felelős kiadó az MNT elnöksége
Felelős szerkesztő: Dr. Szigeti Tóth János
Szerkesztő: Mihályfi Márta
Tördelőszerkesztő: Kit Bt.
Készült a Bonex-Press nyomdában

Szerkesztősége: 1138 Budapest, Révész u. 2/c
www.nepfoiskola.hu
mnt@nepfoiskola.hu

ISSN: 1218-1455

A kiadvány megjelenésének támogatója:
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Ma is aktuális

*„a valóság és mindaz, ami a közélettől elűz,
a közöny, féltékenység, nemzeti gyűlölség vékony jégpáncél
csak; s alatta egy nagy folyam melle fesziül,
mely holnapra áttörheti e kérget, s e jégtörésben
az én maradék erőm is jelenthet valamit.”*

Németh László: Veszprémi példa
Kortárs, 1964.

Szíven ütött Németh László ötvennégy évvel ezelőtt leírt mondata, amelynek elolvasása után messzire elkalandoztak a gondolataim, de mindig vissza-vissza kanyarodtak a mai valósághoz. Nem a politikai közülethez – ezt sikerült elhessegetnem, pedig a mondat minden szava afelé húzott. Hogy mégis másfelé induljak el, azt megkönnyítette a cikk további néhány mondata, de leginkább az a töredék „..., hogy lassan egész társadalmunk értelmiségi társadalommá válik, ...” – írta már sokadszor bizakodva Németh László. Mi, az idő távlatában már tudjuk, hogy hiába bizakodott.

Vajon mit szólna Németh László a mai kulturális és műveltségi állapotunkhoz? Mennyit változott a fél évszázadnál is hosszabb idő alatt? S ha változott egyáltalán, mivé lett? Hol vannak, vannak-e egyáltalán művelt generációk? Kipusztult-e a közöny és állíthatjuk-e büszkén, hogy a másokért felelősséget érző és úgy is cselekvő emberek sokasága él hazánkban? A „nemzeti gyűlölség” pedig már nem pusztít tovább bennünket? Vagy még fél évszázad múltán is csak reménykedhetünk abban, hogy a társadalomnak legalább egy vékony rétege – nem a vágyott egész, ugyan! – értelmiségi, aki tudatában van az ország iránti felelősségének? Vagy még mindig áthatja a süket és vak lett többséget az érdek vezérelte szolgálalkúság? Nos, ezeken tünődve és a válaszokat keresve jutott eszembe, hogy hét évvel ezelőtt is felcsillant sokunkban a remény, amikor híre ment a közösségi művelődés megújítása programjának, amit ráadásul „Németh László Tervnek” akartak elnevezni. De ezzel az emlékképpel is csak a kérdések tolulnak tovább: hová lett ez a terv? Történt valami? Hogyan újították meg a közösségi művelődést Magyarországon? Mi változott, fejlődött például a kistélepléseken, finanszírozásban, programokban, kulturális szolgáltatásokban?

Akkoriban, a Németh László Terv bevezetésének szándékáról értesülve lapunk 2011/4 -es számában közöltünk egy, a Terv apropóján íródott tanulmányt. Úgy vélem nem tanulság nélküli és nem haszontalan, ha most ismét megjelentetjük. Aktualitásából hét év távlatában mit sem veszített – sajnos.

Mint ahogy Németh László fent idézett mondatának igazságtartalma is örökérvényű – és ez ad reményt ma sokunknak.

Mihályfi Márta
szerkesztő

„Az ember küzdelme, hogy lehetőségeihez méltó legyen”

Néhány gondolat a Németh László Tervhez

„Ha egy mondatban kéne életem célját megfogalmazni,
az a magyar irodalom és művelődés világszintre emelése volt...”

Németh László

Belépes

Érdeklődéssel hallottam, hogy a közönségi művelődés megújításának programját Németh László Tervnek fogják hívni. Először is azon gondolkodtam, ki lenne még alkalmas névválasztás a művelődés nagyjai közül, például Kodály Zoltán, vagy Karácsony Sándor, de kétségtelen, hogy Németh László egy igazi telitalálat. Ő maga vallotta: „Ha egy mondatban kéne életem célját megfogalmazni, az a magyar irodalom és művelődés világszínvonalra emelése volt.”

Felsajgott bennem a neve, hiszen hányszor hivatkoztunk rá az elmúlt több mint két évtizedben, mert nem jártunk különbül, mint ő, akinek nagyon fájt, hogy javaslatait semmibe sem vették. Amennyire nem hallgattak javaslataira, annyira van távol ma a magyar művelődés is a világszínvonalától.

Belém nyílt az emlékezet is, hiszen 1986-ban a Múzsák Közművelődési Kiadónál, mint sorozatszerkesztő létrehoztam egy kötetet Németh László Művelődéspolitikai írások címmel. (Lackó Miklós és Monostori Imre segítségével). A sorozat túlságosan sokakat irritált, s a sorozat terveit más irány felé tolták a Kiadó nagyhatalmú urai, így kompromisszum híján a Társadalom és művelődés sorozat több kötet megjelenése után

lényegében meg is szűnt. Most, a 80-as évek közepe körüli nosztalgiát kerülve, belenéztem újra a kötetbe, s a még mélyebb érintettség árama öntötte el a szívemet, merthogy előjött, hogy az eltelt, a több mint negyedszázad alatt milyen mértékben inspiráltak Németh gondolatai, javaslatai, még ha nem is tudatosultak bennünk, népfőiskolásokban. Most a remény tölt el, hogy talán 60-80 évvel később még van esély magyarként a világszínvonal fénylő csillagára fordítani a tekintetünket, s abban munkálkodni is.

Az élethosszig tartó tanulás modern hirdetője

Ahogy akkoriban, most is az író népfőiskolákkal és felnőttoktatással foglalkozó gondolatait akartam a legjobban megismerni. Nemcsak saját szakmai érdeklődésből, mely kezdődött onnan, hogy mint veszprémi diák kötelező színházi diák bérletünk volt a Lovassy Gimnáziumban, a Petőfi Színházba, ahol Németh László ősbemutatókat láthattunk. A mai szóhasználatban *élethosszig tartó tanulásnak* nevezett szemlélet egyik korai modern képviselője volt ő maga is. Nem szakpolitikusként és nem elsősorban makro társadalmi igényű oktatáspolitikai

stratégaként. Inkább önkéntes nemzeti jövőbelátó volt ő, akinek a figyelmét lelkileg a nagyközösségre gondolva a kisközösség, és az egyén horizontja ragadta meg. Foglalkozott egyaránt az általános iskola, a középiskola, az egyetem és a felnőttoktatás kérdéseivel. Ezek ma az élethosszig tartó tanulás pillérei. Nyilván saját tanári gyakorlata alapján a legtöbbet a középiskolára összpontosított. Azért nevezhetjük őt az élethosszig tartó tanulás mai, európai uniós gondolatiránya egyik első hírnökének, mert bármelyik oktatás típusra vonatkozóan is. S egyáltalán, a változtatás és szemléletváltás átfogóbb íve kötötte le, s abban mondott, ajánlott máig maradandót, nemzeti- és világszínvonalat egyszerre. Egy másik fontos szempontból is az élethosszig tartó tanulás programját fejtette ki, amennyiben az *„osztálytalan társadalom”* s az *értelmiség mibenléte nála a tanulás és a műveltség magas szintre emelését jelentette.* Ezt az osztálytalan társadalom képet a 60-as évek közepétől a behízselgők szívesen interpretálták úgy, hogy Németh a szocializmus osztály nélküli társadalmának híve volt. Erről szó sincs. Szerinte a paraszt és a munkás is értelmiségivé kell váljon, amivel a mű-

veltség szintjében magasra jutnak.¹ „Én az osztálytalan társadalmat, ... másnak, mint értelmiségi társadalomnak, el sem tudom képzelni.” mondja 1943-ban Szárszón, majd így folytatja: „A parasztság a szikla, amelyen mindennek állnia kell. Közben a szikla olvadt, s minden akart lenni, csak szikla nem. Az igazság az, hogy a nagy medence, amelyből az egész nemzet eredt, valóban a parasztság. A delta azonban, amely felé az egész nemzet tart: az értelmiség”

Sorskérdésekről „harangozni” kevés

Az önképzőkörök feladatairól szóló írásban² is rávilágít az egyik – szerintem bennünket máig gúzsba kötő – strukturális, társadalmi akadályra, a *modern középosztály létének a hiányára, megteremtésének szükségességére*. Ez nem születhetett meg pillanatok alatt, és sem az elmúlt 20 évben, de 2010 óta is még mindig csekélyke a tartós növekedésének az esélye. Reméljük, bővülni fog ez a lehetőség. „Nagy ember nem az lesz, aki nagy ember akar lenni, hanem aki nagy dolgokra tudja áldozni magát” írja. Majd később néhány sorral: „Kicsiny önző korokban ugyanis mindenki külön csörtet, és külön akar nagy ember lenni, nagy közösségi korokban azonban mindenki ugyanazokkal a feladatokkal küzd, csak más oldalukkal.”

„A magyar élet máris tele van félművelt emberekkel, akik hallottak valamit sorskérdésekről harangozni, s most kritikátlan harsogással toboroznak maguk köré közvéleményt önző céljaikhoz... A történelem azonban a fejünkre nőtt, s együtt csinál az egész Európának jövendőt. Sokkal kevesebb lesz, amit választhatunk, és sokkal több, amit készen kapunk” Ezek a mondatok 1941-ben íródtak, és máig megállják a helyüket. Keserűséggel kell leszögeznünk, hogy akkor is és most is a fél úri, félművelt, fél polgári és gyenge erejű középosztály a legfőbb akadály a tanulás és művelődés társadalmának megvalósulásának.

Parasztkollégium c. írásában így fogalmaz a hiányzó nemzeti középosztályról 1940-ben:

„... nem volt meg a magyar érdekekben összeforrnt és kiforrnt népi középosztályi elit. A parasztkollégiumok nem végezték el ezt a politikamentes munkát, amely nélkül minden politika csak árvíz, a csalódás iszapjával jövő”

Süketségben lódörgő elit

Közéletünknek, művelődésünknek súlyos évtizedek tévútjait kellett volna helyreigazítania, kimosni a szocialista időszak tudatából megmaradtakat, s látható, hogy az 1990 után születettek is milyen mélyről szívták magukba szinte anyatejként a szocializmus idejéből maradt családi mintákat. De a korábbi régműltből is, mint a parlagfű, úgy támad újra és újra a készülő „Kert-Magyarország” ligeteiben az *üres nemzeti szolamok* bozóttengere. Miért olyan nagy baj ez? Mert „A szónak, hogy terjedhessen, levegőre van szüksége. Minálunk a szó körül épp ez a levegő, a közműveltség közege hiányzik: ezért lesz süketségben lódörgő csapat, ami másutt példa: az elit.” (1935)

Mindezt ma demokráciára nevelésnek és aktív állampolgár felnőttoktatásnak hívják, s bizony Európa más országai se dicsekedhetnek a közműveltség „magas szintű közegével”, legalábbis olyannal, amely cselekvőképessé tehetné őket, s felérne a mai válságig. A krízis szélesebb körű és mélyebb. A mi mai közösségi művelődésünk, felnőttképzésünk szinte teljes egészében kiveszett a „közéleti, politikai képzés”, amit a fejlett európai demokráciák gyakorlatának megfelelően újra ki kell alakítani. Ez az aktív állampolgárképzés egyszerre veszi célba a demokratikus politikai rendszerre, az emberi és civil jogokra vonatkozó, párt-politikától független, alapvető politikai tudás és ismeretek növelését, meghatározott értékek és magatartás formálását, másrészt a személyes és közösségi kompetenciák fejlesztését. A társadalmi részvétel kisközösségi, tanulási gyakorlása nélkül aligha lehet valakiből a település, az ország, vagy Európa aktív polgára és nemzeti világpolgár egyszerre. Ez a mi legnagyobb fájdalomunk, a Magyar Népfőiskolai Társaság 1989 óta folyó keserves szélmalomharcában is. Hagyján lenni, ha csak mi látnánk a kárát!

A közműveltség közegét megteremteni

Önmagában a média, amely körül olyan sok bozótharc folyt az elmúlt két évtizedben, nem oldhatja meg ezt a közműveltségi hiányt. A rádió szerepéről szóló írásában Németh László így szól: „Nem mindegy tehát, hogy a szó melyet szétfolyat: kanális lé, vagy artézi forrás”

Vitathatatlan, hogy szájunkig érően kanális lében gázolunk évtizedek óta, s részben fuldokolva gázolunk ma is, s a középosztály egy része még az új média-törvény vitáiban (2010 vége) is a szenny-lét zúditotta azok nyakába, akik keresték az artézi forrásokat megfakasztani. Könyvnyű mesterség a kanális lé szétöntözése, ha évtizedek óta máshoz se szoktak a média munkaadók és a fogyasztók, mint a

¹ Forrásként főként az idézett Németh László Művelődéspolitikai írások, Múzsák Közművelődési Kiadó 1986 10864/86 és a Püski Kiadó Németh László A minőség forradalma - kisebbségben I-II Politikai és irodalmi tanulmányok, beszédek, vitairatok, 1997 köteteket használtam, így egy-egy idézethez külön nem illeszték lábjegyzetet.

² A fogalomhasználatról. Önképzőkör alatt a mostani északi „tanulmányi köröket” mint a népfőiskolák egyik formáját is érthetjük, de nyilván a magyar közoktatásban is megvoltak a hagyományai. Németh László sokszor használja a népfőiskola, a parasztkollégium, a nép Eötvös kollégiuma, a szabadegyetem kifejezéseket, amelyek korszakonként, vagy helyzettől függően használ, mégis közel azonos a lényegük, s szinonimaként is kezelte őket. Az hogy technikai részletkérdésekben az eltéréseket is magyarázza, mit sem változtat ezen. Mindenesre az egyedüli volt aki Móricz Zsigmond felhívására elsőként konkrét tervvel válaszolt és pénzt illetve Törökvezs úti villáját ajánlotta egy népfőiskola befogadására, vezetésére.

részegítő lőréhez. Németh szerint – rádió helyett most mondhatnánk médiát – „...mindent közölhet, amit tudnia kell annak, aki itélni akar, s így ha reformokra nem is izgat, nevelőmunkájával előkészítheti a reformokat.”

Nem lehetséges mindenre kitérni, de egy modern Németh László Tervnek a média oktatási, képzési szerepének a céljait is szükséges radikálisan beiktatnia. Hihetetlen, hogy ennyi hasznos, kreatív és félbemaradt kísérlet ellenére még mindig nincs igazán nemzeti oktatási és kulturális programja a médiának. A térkép elég vegyes, vagy színes, de még messze vagyunk attól, ami egy átlag fejlettebb európai médiában létezik, hogy a kommersz uralma mellett jelen van kulturális érték közvetítésként az oktatási és felnőttoktatási funkció. Ez nálunk inkább kivétel, és egyéni kvalitások küszködése.

Modern műveltség fogalom

Németh írásaiban számos helyen, több műveltség meghatározást használ. De nem is törekedett végleges, tudományos meghatározásra egy porosz lexikon számára. Hanem írói érzékletességgel valamennyi fogalomhasználatban a lényeg próbálta megragadni, a műveltség étellel, gyakorlattal, emberséggel való szoros összefüggését. Ez igen fontos ma, amikor még kísért a több mint fél évszázados neoliberális szellemi szűklátókörűsége, a humán erőforrás elmélet szakképzés centrikus otrombasága, amely – leegyszerűsítve – a műveltség mércéjének a jó ipari robotot tartja. A mai konzervatív gazdaságpolitikai szemlélet konzervatív közgazdasági paradigmái mellett sok tekintetben leragadt a neoliberais emberképnél. A szocialista emberkép rejtett maradványairól nem is beszélve.

Németh László, miközben vallotta, hogy „A jövődö lateinereknek kert, földet kell művelniük és műhelyekben valódi gyaluval törni fel a kezüket” – nem volt híve a gazdasági hasznot elsősorban részesítő, s arra leszőkítő szakképzésnek. A gyakorlatiasság minden oktatási szint és forma keretében hangsúlyos nála, igaz nem úgy, mint rövidlátó pragmatizmusban ezt ma néha látjuk. Ő már akkor tudta, amit mi a mai nagy kompetencia fogalom divatban – ismeret, készség, attitűd együttesében – talán nem, hogy a legutóbbi elem a legfontosabb. Az OECD drága kutatások alapján jutott ugyanerre a következtetésre a 90-es évek közepén, végén. Persze az OECD szakértők meg-

állapításait nem a jó tanárok, és művelődésszervezők, hanem a profit-sikeres gyáripárosok alkalmazzák, és persze a saját műveltség szintjük szerint.

Tudásunk és magatartásunk egyet jelent

1934-ben írta: „mi is hát a műveltség? Én azt tartom nem tudás, hanem szenvedély. Az ismeret belepi az agyat, mint homok vagy korom, hogy mennyire lepi be, attól függ, hogy pályaudvar mellett laksz, vagy messze tőle. Az ismeret akkor lesz csak élet, ha a tájékozódás, az önalakítás szenvedélye nyúl ki érte, s tudásunk és magatartásunk egyet jelent. A népművelésnek nem lehet az a célja, hogy a népbe bizonyos ismereteket beleverjen, hanem hogy ezt a szenvedélyt a tömegek legkiválóbbjaiból kiválassza, s a silányak közt legalább tiszteltté tegye. Az önalakításnak ez a szenvedélye, homályosan, megtevéstetve ott szorong ma a népben.” Mi a népfőiskolai gyakorlatból tudjuk több mint két évtizede, mit jelent ez a kisközösségi és személyes önalakítási szenvedély. Ez az a legfontosabb és legbensőbb energia felhalmozás, amely nélkül a szakképzés semmire sem tud menni alanyával, amit pusztán tárgynak tekint. Németh itt lényeglátóan fogalmazta meg a népfőiskolák sajátosságait.

Próbáljuk meg Németh László téziseit a mai európai élethosszig tartó tanulás szakpolitikai és szakképzési elvárásaival összevetni, hogy láttassuk, mennyire időszerű gondolkodóról van szó. Még ma, hozzánk képest is. Nem azért teszszük, mert Európa-majmolók lennénk, hanem mert érdekünk, hogy a magyarság világszínvonalra tegyen szert. A világban való tájékozódás fontosságáról eszmélkedve írja „A magyar rádió fel-

adataiban” – ahol két hazáról beszél, az országról és arról, amit Vörösmarty a népek hazájának, a nagyvilágnak nevezett.

„Új korok fölemelnek és letörnek népeket...Mi magyarok sajnos ebben az időbeli hazában éppolyan tájékozatlanok vagyunk, mint a földiben, egy-két nemzedékkel jártunk Európa nyomában, s amikért legnagyobb tehetségeink föladózták magukat, mint Ady írta, másutt többnyire „megunt ócskaság” volt már.” Valóban senki nem különb nálunk, de a nemzeti önérték duzzadása önmagában még nem védjegy semmi ellen.

Alapkészségek, írni-olvasni és számolni tudás

Jeles drámaírónk lényeges fejtegetésekbe bocsátkozott, milyen legyen a 45 utáni új elemi iskola. Németh 1946-ban írta Jelentésében a miniszternek: „A parasztság iskoláztatását kétféleképpen támogatjuk, vagy az ő útjukat egyengetjük a városba, (értsd jobb közlekedés) vagy a középiskola útját a falvakba.” Emellett a dolgozók iskoláinak falvakba való levitelét tekintette a legfontosabbnak. A kistelepülések népfőiskolai szerveződései a legmegfelelőbb formák ehhez – ő, mint megbízott népfőiskola szakfelügyelő vélhetően jól tudta –, s ma is azok, mint ahogy a két világháború között voltak. „A falu egyenjogúsítására van szükség” nyomatékosította. Az OECD Írás-olvasás készségek az információs társadalomban c. vizsgálata szerint (2000) a felnőtt lakosság 25-75 %-a nem éri el a kívánatos szintet a fejlett országokban. Magyarország az utolsó csoportban foglal helyet, vagyis a felnőttek 75% körüli aránya nem felel meg az elvárt követelményeknek. A 2011-es EU magyar elnökség alatt rendezett felnőttoktatási konferencia is az ala-

forók: www.nemethiaszlo.eu/kepkek.html

csony iskolázottságuk oktatásának fontosságát tette első helyre. Ez a gondolat irány a mai szakirodalmi terminusokban úgy jut kifejezésre, hogy törekedni kell a felnőttképzés, művelődés hozzáférhetőségének megteremtésére

A jelenlegi intézményrendszer és kínálat a magasabb képzettségűek és az amúgy is aktívan tanulók, művelődők számára „hozzáférhető” elsősorban. A művelődési házi statisztikák pld. a látogatók millióiról beszélnek. Csak azt nem tudom, kiket akarnak elkápráztatni ezzel?. Azt nem próbálják meg, hogy a „tükröm, tükröm mondd meg nékem ki a legszebb... - alapon tényleg belenézzenek a társadalmi háttérbe is, s megálapítsák például – mint egy két szerény kutatás – hogy az utóbbi egy évtized alatt az ifjúsági réteg elmaradt az intézménylátogatók köréből. Persze ha ugyanaz a Mariska néni 50-szer bemegy – ami fontos – az már ötven látogató. De ennek mi a tartalma – majdnem semmi.

Az intézményrendszer strukturális továbbfejlesztése nélkül a képzettségi különbségek tovább nőnek, a helyi társadalom és az egyén elérése decentralizálást és struktúraváltást igényel. Formában, módszerben, szemléletben. Németh László ekképp indokolta a tömegműveltség emelésének fontosságát a Tanügy rendezésében (1945): „Az emberek műveltsége a mi korunkban jobban össze van láncolva, mint régen: az egyéni műveltség belevész a tömegműveltségbe. A tömegműveltségnek kell hát megközelítenie a régiék egyéni műveltségét” Bizonyosan nemcsak csak a saját egyéni, kiemelkedő műveltségére gondolt.

A tanuló társadalomban nélkülözhetetlen az olyan új készségek helyzete, mint: informatikai készségek, idegen nyelvismeret, műszaki kultúra,

vállalkozói és szociális készségek- így szól az Unió egy másik prioritást élvező célkitűzése.

Persze ezek a fogalmak sem a II. világháború előtt, sem utána nem vetődtek még föl így. De az igen – például Németh Lászlónál, az enciklopédikus műveltségű drámaíró, orvosnál és tanárnál, hogy meg kell teremteni a „tantárgyak testvériségét”. Ami ugyanazt üzeni, amit ma visszahangoznak. Németh László módszertani elgondolásai legkonkrétabban a középiskolára, kritikailag pedig az egyetemi oktatásra vonatkoztak. Lényegében ezeket alkalmazta a népfőiskolák és a felnőttoktatás, a közösségi művelődés megtervezése során is. *A középiskolai tantárgy összevonás igen korszerű elképezése volt*, ami a természettudományok és humán műveltség harmóniáját, egységét, és a „tantárgyi bürokrácia” letörését, az élet és tanulás egymáshoz közelítését jelentette. Ez a népfőiskola előnye a formális oktatással és a merev intézményrendszerrel szemben. Az idegen nyelveken kívül három nagy tantárgycsoportot alakított ki: történelem, természettudomány, matematika és alkalmazásai. Hosszú tanulmányra fejlesztett Marx Györgyhöz írt levelében (1963) kritikai górcső alá vette még azt is, hogy a természettudományokon belül milyen megosztottság és elkülönültség vált uralkodóvá. Aki ma a 21. századi világ élvonalbeli tudományos kutatási fejlődését figyeli, tudja, milyen korai, nagyfényű látomás volt ez az észrevétel akkor. Nem tudunk foglalkozni a szakképzés milliárdokat felemészítő moduláris OKJ reformjával, – amit most valószínű megint újra felülvizsgálunk, – de ha megfontolnák Németh László néhány egyszerűnek tűnő tanácsát, olcsóbb és világra szólóbb lenne az öröklődés eredménye.

Munka és tanulás – az ál gyakorlatiasság ellen

Az Unió szószólói első soron emlegetik, és unós-untalan ismétlik a munkaerő piachoz kapcsolódó készségek és tudás terén jelentkező kihívásokat. A gazdaság és a képzés kapcsolatának erősítésére tett minden erőfeszítés ellenére még ma is távol állunk a szektorok és tantárgyak átjárhatóságának szükséges szintjétől. A képzés formalizmusa, rugalmatlansága messze elmarad a gazdaság gyorsan változó, gyakorlatias igényeitől. A formális és bürokratizált képzésekkel szemben a gyakorlati készségek és a kompetencia alapú képzés radikális fejlesztésére és elismertetésére is szükség lenne. A kialakult gazdasági világválság kezdete óta pedig *nagyszabású oktatási beruházásokba kellett volna kezdeni, hogy felkészüljünk, mire a globális gazdaság újra beindul*. Ezt ugyanis a helyben élő, egyszerű dolgozó emberek, gazdák találékonysága fogja majd megmozdítani, ami tanultság nélkül nehezebben megy.

A most is erőltetett gyakorlatra irányultságot Németh László helyesen már akkor „ál gyakorlatiasságnak” nevezte. Az általános műveltség kivételes fontosságát pedig ekképpen védte meg: „A szellem elé oda kell állítani a kapaszkodót, ha azt akarjuk, hogy mászni tudjon. S erre mégiscsak azok a „fölösleges” tárgyak valók, amelyekről a portás és a fűszeres papák annyira borzadnak. A szellem problémát vet fel, és problémát old meg. Lehet ez nagyobb feladata a tanításnak, mint hogy ezt a probléma készséget tornáztassa?”

Az *elvont díszplínyszerű* tanítás mellett a másik oldalon nem a gyakorlati tanítást követelte, hanem *magát a gyakorlatot*. Sajnos az elmúlt évtized szak- és felnőttképzés politikája – néha úgy tűnt – a gyakorlatban *a fűszeres és portás papák eszmei magasságáig nőtt fel*. Ezen túl viszont annál inkább megvolt a fűszeresek pult alatti osztok, keverek eszessége. Igen könnyű ellenvetni: na jó, Németh László egy idealista volt! Azt mondta Szárszón, „Az erőket kihasználó tizenkilencedik század felhasználta a munkát és visszautasította az egyéniséget; mozgóláncahoz elég volt a kezünk, és lemondott a másik nyolc óra javára az agyunkról.” Gyanús, hogy a 21. századi szakképzésben is ezt erőltetjük tovább, pedig a jövő másról szól. Legalábbis azokban az országokban, ahol nálunk előbbre járnak.

A megtanulni tanulni készsége

A tanuló társadalom e kulcskompetenciája terén az iskola oktatási gyakorlata régen elavult mintákat követ, a felnőttképzés, közösségi művelődés pedig túlnyomórészt lemásolja az iskolarendszerű oktatás rossz módszereit. Annak ellenére, hogy a szektorok között a felnőttoktatás vált az egyik leginnovatívabb ágazattá. Az uniós szentencia szerint fontos a tanulás minden formájának egyforma elismerése, az előzetes élet és munkatapasztalatok és tanulás elismerése (mint motiválás) is, és annak kifejlesztendő gyakorlata, hogy a „megtanulni, tanulni” készségeket az iskolát elhagyó korosztályok is elsajátíthassák és fejleszthessék. Érdekes, erről értekezett több helyütt Németh László is, több évtizeddel előtte, amikor a tantárgyak összevonását és a könyvek szerepét hangsúlyozta. Már Grundtvig kifejtette az 1840-es években, hogy a könyv fontos, jó barát, de halott tudás, s az élőszó jelentősebb. Ugyanígy látta Németh László: „...ma még a kutató tudós is polcon tartja az emlékezetét, azt tudja, hová kell nyúlnia. *A tudás ma képesség és tájékozottság.* A jó iskola ma bevezetés a könyvtárba, vagy a laboratóriumba” Az önálló tájékozódásra képes ember formálása mindig is elsősorú célja volt a népfőiskoláknak.

Persze mindez nem jelenti azt, hogy a könyv háttérbe szorulna, ellenkezőleg. Németh László a saját tantervi programjai alapján (népfőiskolai tantervet is készített) egyszerű, hiteles, tudományos ismeretterjesztő művek tömegének nagy példányszámú megjelentetését és feldolgozását is programba vette. Egy új tervben a 21. századi Olcsó Könyvtár sorozat megújítása ma is elemi igény lenne. Fontosabb, mint ma a pesti színházak úri pénz és ízlés civakodása. De hát így mulat egy magyar úr (az adófizetők pénzén) – nemde?

A Németh László-i gondolkör eme központi eleme megint alapvetően pedagógiai, s a tanulás örömről szól.

A tanulás öröme

„Ha távozóban egy más bolygón megkérdeznék, mi volt a földi élet legnagyobb öröme: a tanulást mondanám.” S látta, különösen az 1945-t követő változások hatásaként: „Mint hóolvadáskor,

a száraz ereket folyómederré mosva, ömlött a tanulni akarás” Mai intézményrendszerünk befogadó képessége nem a négyzetméterek hiányában, hanem a gondolat és leleményesség nélküliségben eredeztethető. Tisztelet a kivételek sokaságának. A steril ünnepélyesség, mint a szocializmusban – ahol „kultúra és művelődés rendszerlegitimáló” hite volt az alátámasztás –, ma már nem érvényes. Mára is megmaradt tévhitként valami ebből az ideológiából, csak már nem kell idézni a párthatározatokat. Mára kiesett a memóriából a társadalmi és gazdasági feladatokhoz kötődés pontos szakmai elkötelezettsége. Minden erő a meglévő intézményrendszer pozícióinak megvédésére összpontosul. Ebben aztán van még osztályharc. *A közösségi művelődésben, felnőttképzési tevékenységben való társadalmi részvétel terén* a fejlettebb EU tagállamokban a 24–65 közötti korosztály cca. 40%-a vesz részt rendszeresen felnőttképzésben, közösségi művelődésben, ez az arány, helytálló magyar kutatások hiányában a nemzetközi vizsgálatok magyar adataira építve nálunk 3-6 % között van, de közelebb a 3%-hoz. 2020-ra a megadott korcsoport 15%-ának bevonását tartanák kívánatosnak Brüsszelben, amit a 27-vel mi is hosszan megvitattunk és elfogadtunk. Nem hiszem, hogy a mai részvételt ösztönzésére növelni könnyű feladat, de nem csak és nem főleg pénzen múlik. A rendszer megváltoztatásán.

Tanári hivatás, vagy tanterv lebontó automata?

„Gyermekkoromban még volt valami kis élet a tanári hivatásban, ma a tanár is tanterv lebonyolító automata” írta Németh László. Egész eddigi fejtegetésünk első fejezete lehetett volna, hogy leszögezzük, a tanár személyiségénél alig tartott valamit is lényegesebbnek Németh László az egész tanulás, tanítás ügyében. Maga mutatott erre példát tanári gyakorlatában. A 27 európai tagállamban versenyszerűen üzött, bürokratikus minőségbiztosítási rendszerfejlesztés, majd egy évtized alatt arra a nagy felfedezésre jutott, hogy *a minőség egyik központi eleme a tanár, a művelődésszervező, a népfőiskola vezető, a felnőttképző személye.* A magyar felnőttképzési szakemberképzésnek a közoktatás és felsőoktatás, valamint a posztgraduális képzések keretében történő nagyobb elismertetésére lenne szükség. Amellett, hogy az

elmúlt évtizedek nemzetközi szinten is – és formálisan – viszonylag fejlett a közművelődési és felnőttképzési szakember képzése nálunk, ez ugyanakkor több hátrányt is jelent nekünk a megújulás és előbbre lépés szempontjából, mint mondjuk egy olyan – ma úgy nevezik feltörekvő gazdaságú – országban, ahol erről még nem is hallottak. Jó lesz odafigyelni, nehogy kényelmes, lenéző magatartásunk oda vezessen, hogy egyszer csak észbe kapunk, megelőztek minket ebben is. Az andragógia szak bevezetése erre csak részben volt megoldás. „Diplomásaink nagy része éppolyan tömegcikk, mint a krajcáros bazári harisnyakötő vagy patentgomb, a diploma gyárakban készül, s ott marad ahová az állás felvarrja” írta Németh László. Másutt ellenpontként szól: „A tanítás nem ismeret, hanem hivatás, adomány – s én még a főgimnáziumokban is szívesen adnék tanszéket olyan kiváló laikusoknak, akik tanári képesítést ugyan nem szereztek, de az élet egyik szegmentumába kellő bőve-rővel tudnák az ifjúságot csábítani”.

Megint a közösségi művelődés és a népfőiskola mostani gyakorlatát kell ide idézni. Arról szól itt Németh László, amit ma a nemzetközi szakirodalomban „peer learning”-nek, a tanulótársak egymástól való tanulásának neveznek, és amely sokszor eredményesebb, mint a katedra tanár fárasztó tevékenysége. A tanár és diák viszonyáról is fontos népfőiskolai alapeszmét szögezett le az író, a felek egyenrangúságán, felnőttsegen alapuló együttműködése fontosságáról:

„*Sosem tudtam megtanulni azt a hangot, amelyen a paraszttal állítólag beszélni kell...* Magam mindig úgy beszéltem velük, mintha ők is doktorok, vagy tanárok lennének, az iskolaügy fejlődésétől is azt vártam, hogy ezt az egy hangon beszélést természetessé, sőt kikerülhetlenné tegye.”

Mégis ez a „nagy fejlődés” a szubkultúrák olyan bábeli zürzavarát kavarta föl, hogy még 2012-ben sem értjük egymást. Németh László, amikor Törökvész úti villájában népfőiskolát akart befogadni, 1940-ben megírta egy Budapesti Népfőiskola Vezetőképző tervét is. A Kelet Népeben megjelent rövid írás legfontosabb tartalmi eleme a helyi életismeretre nevelés volt.

„A tanítás alapja a növendékeknek saját községük életének komoly és rendszeres fölvezetésén nyugszik. A község ismerete címen komoly és nemzetismeret elősegítő kutatást végezhetnek...”

³ Művelt nép – emelkedő ország Egy kitörési esély Magyar Népfőiskolai Társaság 2010

A továbbiakban hat általános tantárgyat jelölt ki:

- Magyar önismeret
- A haza gazdasági, társadalmi rajza
- Jogismeret
- Magyar tájak
- A falu kultúrélete
- Egészségtan

Ez egybevág azzal, amit 2009-s tanulmányunkban írtunk, hogy az új közösségi művelődés település szintű modelljében a népfőiskolák és helyi intézmények számára három fő célt tartunk a legfontosabbnak, amely minden más lehetséges rész célt magában foglal:

- A család és a helyi kultúra középonti szerepének helyreállítása és megerősítése
- A szociális gondoskodás és a közösség fejlesztés
- A helyi gazdaság és vállalkozó szellem erősítése és kibontakoztatása³

A konkrétumokban igazán kár lenne elveszni hagyni magunkat, de Németh László vázlatos terve ma is időszerű, megvalósítható, illetve ezrével lehet ezek helyi igények szerinti változatait kialakítani. Külön foglalkozott Németh László a tájismerettel és a vidékfejlesztéssel, ami ma nemzeti programként indul, s ehhez a népfőiskola közreműködése nélkülözhetetlen.

Az áttekintő program hiánya

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának fejlesztése – középponti kérdéssé vált 2000 óta Európa szerte. Magyarországon a 90-es évek vége óta használják a közélet és szlogen szintjén az élethosszig tartó tanulás kifejezést. A 2005-ben megszületett kormánystratégia nagyrészt üres papír maradt. Ez talán nem is ártott meg az országnak. Most viszont jót tenne, ha kutatások keretében a kormány megteremtené a felnőttképzési stratégiai kutatások és fejlesztések autonóm intézményi hátterét és mechanizmusát. Biztosítani kellene, hogy e munkában naprakészen érvényesüljön a nemzetközi összehasonlíthatóság, a tudományos kompatibilitás. A téma nemzeti jelentősége, tárcaközi természete szükségessé teszi a stratégia és távlati terv, éves jelentésekben visszatérő értékelését és minél szélesebb körű nyilvános kommunikálását. Ez nem brüsszeli kötelezettség, hanem belső parancs.

A „Ha most lennék fiatal” c. írás foglalkozik ugyanezzel a témával, s Németh

László sokkal szebb nyelvezettel foglalja össze. „Az embernek nemcsak a világban már megvalósult lehetőségeket kell megcsodálnia, hanem a benne még ott lappangókat előhívnia, s belőlük magát minél különbözőbbé megalkotnia”

Több mint fél évszázada írta a fenti sorokat, s azt is, hogy az a baj a tanulási lázzal, hogy „nincs áttekintő programja. Összevissza száguldunk az ötletszerűen választott tájakon, s a nagy habzsolásban végül mégsem tudjuk a világ modelljét magunkban megépíteni” (1961) Hogyan tudnánk megtenni ezt ma, *amikor továbbra sincs áttekintő program*, s a habzsolási kínálat globalizált, rémisztő mennyisége a többszöröse nőtt a felkészületlen milliók lelke előtt. A minap a UPC „nagy ajánlattal” keresett meg egy csicsergő „személyes telefonon”, hogy az 50 csatorna helyett 74-et ajánljon egy új „kedvező csomagban”, miközben nekem 5 jó minőségű is bőven elég lenne.

Mi a megoldás? Nem teafőzésre kell használni a televíziók mosópor reklámjainak örjítő, hosszú közbevágásait. *A nemzeti áttekintő program megteremtése* a megoldás és a népfőiskolák és kisközösségi műhelyek, lélektől lélekig terjedő, *de tömeges apró munkája*, párbeszédei, ahol a kohézió és magyar minőség épül. Ez lehet csak egy nemzeti szegletkő.

Határok nélkül: – népfőiskolák a nemzeti művelődés Kárpát-medencei megújításában

Már 1928-ban figyelmeztetett Németh László, hogy az „integer Magyarország helyett az integer magyarságra” kell fektetni a hangsúlyt. A nemzeti megújulás egyik kulcspontja a magyar közösségek közötti bizalom és a nemzeti kultúra egységének helyreállítása, hogy minden európai állampolgár szabadon tanulhat, művelődhet, élhet és dolgozhat bármely más tagállamban. Annyi évtized múltán a globusz hungarikuszon egy eltérített Golf-áramlat indult el az Antarktisz felé, hogy a jéggé fagyott magyar lelkeket összebb melengesse. A kettős állampolgársági törvényre és a szemléletváltás kopernikuszi fordulatra gondolok. A lassan évszázados lemaradásban önmagunkra kell helyeznünk a hangsúlyt, de ne feledjük, amit Németh László a Kárpát-medencei népek „tejtetvériségéről” vallott, s azt a figyelmeztetését is komolyan kell vennünk, hogy alig tudunk valamit a szomszédainkról. „Egy nemzet,

vagy ha úgy tetszik, nemzetek nevében dobni fel a hegymászó kötelet, s egy magasabb szintre húzni: előbb néhány száz embert, aztán százezreket.” javasolta mindannyiunknak.

Szintén megfogalmaztuk a Magyar Népfőiskolai Társaság Művelt nép c. tanulmányban, hogy a II. világháborút követő fél évszázadban a korábban már a szétszakítotttságban mélyen megsérült magyar műveltség újabb, végzetes sebeket kapott. Saját hagyományai talaján nemhogy nem volt képes talpra állni, hanem még jobban eltorzult, miközben az európai integráció és globalizáció felgyorsulása, főként a 90-es évektől máig, még sebezhetőbbé tette. Kigyógyított nemzeti műveltség hiányában a világkultúra legalacsonyabb értékrendű bővli termékeitől váltunk fertőzött beteggé. Ez is az oka annak, hogy a „határon kívülinek” nevezett magyarság lehet e megújulás egyik lelkesége, s motorja az ún. anyaország. Na de nem úgy, hogy ezt az évszázados, gigászi feladatot bárki, mint illetékes kisajátítsa. Ebben mindnyájan illetékesek és kötelezettek vagyunk.

Utószó

Hadd zárjam gondolatainkat Németh László azon vallomásával, amely arról szól, hogyan vált ő a népfőiskolák aktív, pártoló hívévé. Ilyen író, közéleti személyt keveset sorolhatnánk fel az elmúlt három évtizedből. Ez sajnos lesújtó tény. Jót tenne, ha a mai értelmiség és politikai osztály is kilépne önző begubózásaiból, s kiválna belőlük egy-két Teleki Pál, Móricz Zsigmond, Németh László, akik oldószert találnának arra a köz-szorongásra, amely ma foglyul tartja az országot és a nemzetet.

„Egy nagy író, akinek minden tollvonásából örökkévalóság és pénz csordul s egyszerre csak vonatra ül, népfőiskolákat és diákegyleteket látogat, dobogón tanul élőszt fogalmazni, műveket ül el szállodákban és étkezőkocsikban, s pénzügyi öngyilkossággal fölerő vállalatokat kohol: csak mert megszállta őt valami közszorongás... Engem is a Móricz Zsigmond ambulánssá vált nyugtalan-sága húzott ki, hogy sokéves begubózás után megint járkálni kezdjem a vidéket.”

Itt az idő...

2011. Karácsonyán

©Szigeti Tóth János

Nemzetközi konferencia a Londoni Egyetemen Grundtvig hatásáról

Lands of the Living:
An International Symposium on
the Influence of N.F.S. Grundtvig

August 1-4, 2018
London, England

hosted by
Samford University
United States

With generous support from the William E. and
Wylodine H. Hull Fund for Christian Scholarship and
University of Copenhagen Faculty of Theology

Hivatalosan felkért előadó voltam a „Lands of the Living: N.F.S. Grundtvig világméretű hatása” nemzetközi szimpóziumon. Az esemény a 2018. augusztus 1-4-én Londonban került megrendezésre, a Samford University (USA) és a Koppenhágai Egyetem Teológiai Kara (Dánia) támogatásával.

A világkonferencia elsődleges célja volt 1) megvitatni, hogy Grundtvig eszméit milyen módon fogadták el és adaptálták, 2) a megjelenő oktatók, tudósok és a közösségi vezetők megismerjék a lehetőségeket, hogy tartós együttműködési kapcsolatokat alakíthassanak ki. E célok érdekében hallottak a résztvevők Grundtvig magyarországi hatásáról is. A magyar előadóként mellettem Lettország, Banglades, Kína, Dánia, Finnország, India, Japán, Nigéria, Norvégia, Fülöp-szigetek, Dél-Korea, Svédország és az Egyesült Államok képviselői voltak jelen. Előadásomban Bugge (1995) gondolatait követtem – bevezetőül – aki elmagyarázta, hogy a népfőiskola hogyan fejezi ki és szolgálja a „népi szellemiség” (folkelig dánul) fenntartását: „Mindig egy adott nép kulturális identitását kell tükröznünk. Ezen kívül válaszolniuk kell egy adott történelmi és politikai helyzet kihívásaira...”, írta 1995-ben. Bugge az egyik legismertebb dán Grundtvig kutató. A dánok angol kiejtése nem a legelső a világranglistán, mégis gondoltam megkérdézem az egyik dán, hogy a Bugge-t – mely eredetileg norvég vezetéknev – hogyan kell kiejteni. Azt mondja nekem, Thor, egyszerűen, ahogy írjuk – különben Bugge itt volt délelőtt és

este talán vissza is jön. És így is volt, a konferencia szervezői ugyanis meghívták a Bugge házaspárt, s ők könnyen kötélnek álltak, mert a fiúk és lányok mindketten Londonban élnek. Az egyik robotika mérnök, a másik orvos. Mikor megjötték este a vacsorára, bemutatkoztam és hosszabban elbeszélgettünk. Bugge betöltötte a 90-et. A vacsoránál egy asztalhoz kerültünk, s felkért hozzászólóként köszöntötte a konferencia résztvevőit.

Beszereztem a The School for Life – Grundtvig on Education for the People könyvet is, amit a két szerkesztő az angol Edward Broadbridge és az amerikai Clay Warren dedikáltak is

nekem. Clay még 30 év távolából is emlékezett, amit Pesten tanult, a közismerten nyelvtörő szót: Egeshedre. Leírta a szót és kérdezte jó lesz e így az „egészségedre”, mondtam pompás.

A londoni világkonferenciát minden nap reggelén énekléssel kezdtük. Edward Broadbridge aki személyesen is jelen volt, Grundtvig dalainak, himnuszainak, költeményeinek angolra fordítója. Ő vezényelt. A régi dán szokás szerint a repertoárba válogatott dalok (angol) szövegeit mindenki kézhez kapta. S először zongora vagy gitár kísérettel lalálta végig a társaság, hogy rögzítse a dallamot. Utána kezdtük csak a szöveggel énekelni, versszakonként. Elementáris ereje volt az éneklésnek.

Ám az utolsó nap meglepetésként már nem Grundtvig dal volt, hanem a We Shall Overcome (Győzni fogunk!) című dal, amely az 1960-as évek emberjogi mozgalmainak himnusza volt. A dal születését egyesek egészen 1901-ig vezetik vissza, míg mások egy 1930-as goszpelszámból eredeztetik. A forrás nekünk úgy tűntette fel, hogy Highlander Népfőiskola, verzió, ami a leghíresebb népfőiskola volt az USA-ban a 30-as évektől.

E lap hasábjain folyamatosan feldolgozzuk a konferencia szakmai eredményeit. Most az angolul készült előadásom magyarra visszafordított változatát teszi közzé a lap.

A népi szellemiség fenntartása Magyarországon

Grundtvig eszméinek hatása – London 2018. augusztus 1-4¹

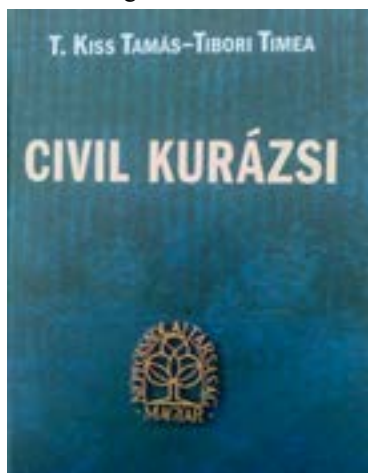
Bevezetés

Az előadás egyik forrása Jindra Kulich könyve volt, amely 2002-ben (*Koppenhága*) jelent meg: *Grundtvig oktatási eszméi Közép-Kelet Európában és a balti országokban* címmel. Jindra Kulich cseh származású volt, Dániába emigrált, majd dán feleségével Kanadába költözött, ahol a Vancouveri Egyetem tanészékvezetője lett. Kiváló könyvet írt. Személyesen találkoztunk Magyarországon, amikor tanulmányútjain, a könyv kéziratán dolgozott.

Több napot töltöttünk együtt. Jindra németül, angolul, dánul tudott és anyanyelve, a cseh nyelv lehetővé tette számára, hogy olvassa a szláv nyelven elérhető forrásokat. De nem ismerte az Európában egyedülálló magyar nyelvet. Csak a finn és az észti nyelv tartozik ugyanazon nyelvi családba, miközben sajnos a három nyelv kölcsönösen nem érthető. Jindra nagyon hálás volt a magyar vonatkozású angol és a német publikációkért, a kéziratokért és személyes beszélgetésekért a magyar népfőiskolákról.

A népfőiskola a gyakorlatban is megvalósult Magyarországon az 1930-as években. A második világháború utáni sztálinista diktatúra (1949-1956) alatt a népfőiskolákat betiltották, és 1988-ig lényegében nem léteztek, amikor létrejött a Magyar Népfőiskolai Társaság. Most harminc év után egy könyvet írt két egyetemi kutató T. Kiss Tamás és Tibori Tímea, amely a Civil Kurázi címet viseli, és körvonalazza a 30 év tevékenységét.

Miért Civil kurázi a címe? Amikor először

meghallottam a szerzők javaslatát, felmerült bennem a kérdés: ez ilyen egyszerű lenne? A válasz igen. Ez ilyen egyszerű. Néhány napos gondolkodás után eszembe ötlött, hogy Bibó István, a kiemelkedő politikai gondolkodó mit mondott a demokráciáról és a civil kurázsi-ról.²

Bugge³ (1995) találóan megmagyarázta, hogy a népfőiskolák a népi lélek kifejezésére és szolgálatára utalnak „mindig egy adott nép kulturális identitását kell tükrözniük, és válaszolniuk kell az adott történelmi és politikai helyzet kihívásaira...”

Ennek szellemében az előadásom három fő pontja a következő:

1. A születés és a kezdetek az 1930-as években
2. Az 1980-as és 90-es évek fejlődése, amikor lehetőség nyílt a népfőiskolák törvénybe foglalására
3. A 2000-es évek, amikor a szakmai és a nemzetközi munka kiteljesedett.

¹ A írás angolul készült el és utóbb került lefordításra. (részben visszafordításra) A londoni power point előadás néhány képét beillesztettük a szövegbe.

² Bibó István (1911-1979, Budapest), magyar politológus, szociológus és jogfilozófus. Bibó lett az ún. disszidens értelmiségiek példaképe a késő kommunista korszakban. Azt mondta: „... demokráciának lenni, azt jelenti nem félni”, és ez a civil kurázi is.

³ Bugge K.E. Some international varieties of Grundtvig inspiration. In: L.Zollner and A.M. Anderson (eds) Enlightenment in an international perspective. Vejle: Krog.

A születés és a kezdetek az 1930-as években

„Hagyd a politikát és építkezz”⁴

1. A népfőiskolai mozgalom a befolyásos népi írók karolták fel

Az 1940-ben a Kelet Népe folyóirat hasábjain a magyar írók első népfőiskolai munka közössége fejtette ki a népfőiskolai eszményeit. A közösséget maga Móricz Zsigmond író szervezte,⁵ aki meghívott tíz író, hogy vegyenek részt a munkában. A kortárs magyar szellemi élet kiemelkedő alakjainak hozzájárulását követően Móricz kiadta a „Hagyd a politikát és építkezz”

⁴ Autoriter rendszerben nincs értelme a politikában való részvételnek –vallotta Móricz és sok „népi író”. A londoni előadó sem rejtette véka alá, hogy a jelenlegi magyar politikai berendezkedés megint veszélyes, autoriter irányt vett.

⁵ Móricz Zsigmond (1879-1942) a XX. századi magyarországi realista próza egyik legnagyobb alakja.

⁶ Illyés Gyula (1902-1983) volt a legjelentősebb költő a népi írók csoportjában

⁷ Karácsony Sándor (1891-1952) Kiemelkedő filozófiai író, professzor, a Szabadművelődési Tanács Országos Tanácsának elnöke (1945)

című cikkét. Móricz megfogalmazta azt a jelszót, amelyet még ma is használunk: „Jobb polgárt, jobb hazafit, s jobb embert nevelni, ez a népfőiskola célja”

A költészet ereje: Egy mondat a zsarnokságról

Illyés Gyula⁶ legtöbbet idézett költeménye, az **Egy mondat a zsarnokságról** a költő születésnapján született: bár 1950-ben írta a költeményt, először 1956-ban jelenhetett meg. A magyar forradalom vereségét követően nem jelent meg újra Illyés egész életében. Néhány nappal a közzététel után a Szovjetunió szétűzta a vörös zsarnokság ellen küzdő 1956-os forradalmat, és a vers másodszer is föld alá került, egészen 1988-ig, amikor 1989-ben újra felléptek és előtérbe kerültek Magyarország demokráciáivá alakításának erői.

„A népművelésben más műveli a népet,
a szabadművelődésben maga művelődik a nép
Karácsony Sándor (1945)⁷”

A történelmi egyházak kiemelkedő szerepe

Magyarország vallásos népessége katolikus többségű, ugyanakkor az 1930-as években az önkéntes alapon induló népfőiskolai mozgalom a református kisebbség kezdeményezte, és a legtöbb népfőiskolát a reformátusok alapították. Az alsó pap-ság magatartását ugyanúgy, mint általában a kortárs értelmiségiekét, a legerősebben a népi írók munkássága befolyásolta. Ez a csoport képviselte a legnagyobb hatású demokratikus alternatívát. A népfőiskolák alternatív jellegét az jelentette a hi-

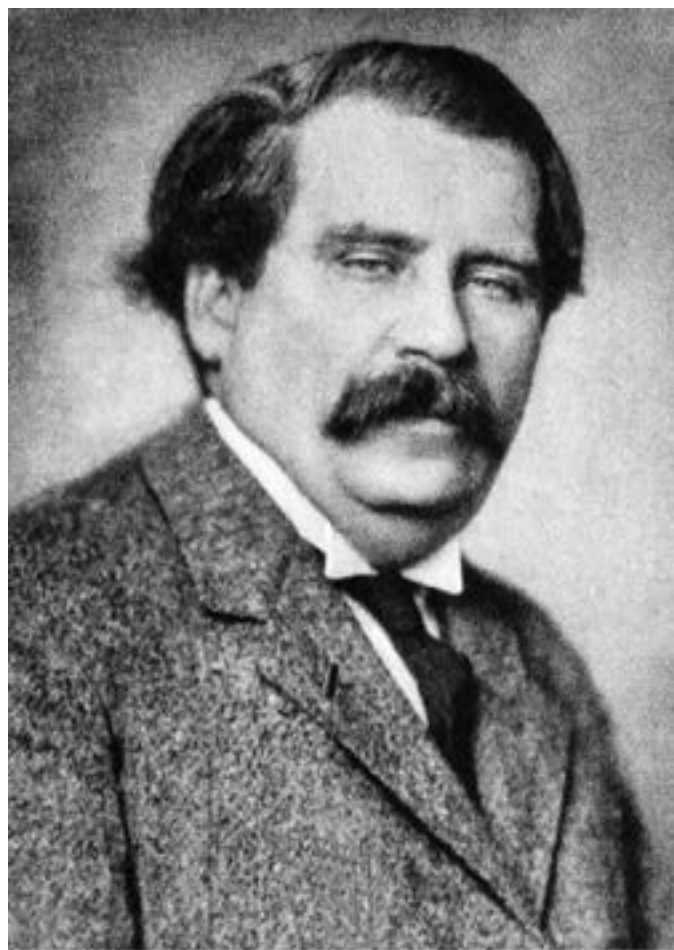
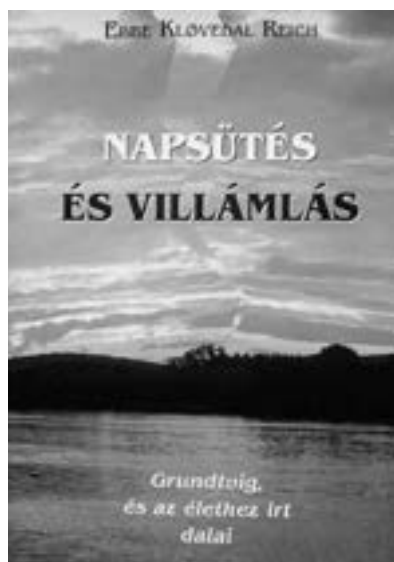
vatalos oktatáshoz képest, hogy az oktatásban és a kultúrában való önkéntes tevékenység jellemzői, célkitűzései megjelentek, a népi írók befolyásának részeként. A legnagyobb ifjúsági mozgalom, a KALOT támogatta a népfőiskolát. Ezeket két jezsuita szerzetes, Kerkai⁸ Jenő és Nagy Töhötöm szervezte. A KALOT meghirdette, hogy mely négy célt kívánja megvalósítani:

Krisztusibb embert!
Műveltebb falut!
Életerős népet!
Önérzetes magyart!

A korabeli népfőiskolák legfontosabb jellemzői

A fiatalok a népfőiskolán egy „szimbolikus faluban” éltek, Szeretetalva néven, s a népfőiskolák tevékenységét a következők jellemezték:

- a fiatal felnőttek felkészítése a keresztény világnézet elfogadására,
- a nemzeti öntudat megszerzése,
- a „Tanulj meg kritikusan gondolkodni „ – elsajátítása,
- a 30-as és 40-es évek – mint a népfőiskolák „hősi korszaka” – egyik fő feladata volt a fiatal gazdálkodók felkészítése az elkerülhetetlen földreformra és a nyugati típusú szövetkezetek létrehozására,

- cél volt egy olyan réteg és népi vezetők képzése, akik képesek új típusú önkormányzást megvalósítani.⁹

2.A népfőiskolák újjászületése az 1980-as években

1949-től a 80-as évekig – közel 40 évig – a népfőiskolák betiltott intézmények voltak. Az 1980-as évek közepén azonban általános társadalmi izgalom alakult ki, amelyben

számos szervezet alakult, és egyre intenzívebb közélet kezdődött. Ez a folyamat magában foglalta a népfőiskola eszméjének újjáéledését is. A politikában az 1980-as évek felkeltették az elégedetlenséget és a reform iránti igényt. Eltérően 1956-tól, sok reformer volt mind a kommunista párton belül, mind kívül, ami mutatta a magyar rendszer politikai széttöredeztségét. A magyarok többpárti rendszerre vágytak, amit egy szovjetrendszer alatt lehetetlen volt elérni. Nem akarták a szovjetrendszert, hanem a nemzeti önrendelkezéshez való jogot kívánták érvényesíteni. A kommunista rendszerek sorsa 1989-re egész Európában egy összeomlási folyamatba torkollott. A korabeli gazdasági és politikai válságban Magyarország egy furcsa, nyugodt demokratizálódási folyamaton ment keresztül.

A népfőiskolák újjáélesztése ebbe az átfogó társadalmi-politikai trendbe illeszkedett; ugyanis mi minderről volt szó:

- harc a kistelepülések jövőjéért és autonómiájukért
- a helyi identitás, a polgári felelősség, az öntudatosság fontossága
- civil szervezetek létrehozása

Ez a folyamat segítette létrehozni a helyi népfőiskolákat, mint civil szervezeteket és a népfőiskolák, mint új hajtóerő tudatosan támogatták ennek a társadalmi-politikai reformfolyamatnak a felgyorsítását. A 88- 89-es. években a népfőiskolák legfontosabb társadalmi küldetése az volt, hogy fórumokat biztosítsanak az újonnan kialakított alternatív, ellenzéki és független csoportok és pártok számára. Számos magyar, vidéki lakos először hallott a népfőiskolákon a feltörekvő többpártrendszer új szervezeteiről. A népfőiskolák olyan közvetlen fórumok voltak, amelyeken keresztül e szervezetek képviselői bemutat-

⁸ Kerkai Jenő (1904-1970) jezsuita szerzetes, a KALOT (Katolikus Agrárfiúsági Legényegyesületek Országos Testülete) létrehozója és fő szervezője. 1935-ben Farkas Györggyel és Ugrin Józseffel indította el az agrárfiúsági szervezetet, a KALOT-ot a szegedi tanyavilágban. Bővebben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kerkai_Jenő

⁹ Magyary Zoltán (1888-1945) államigazgatás tudós, a modern közigazgatás gondolatának megfelelően az önkormányzatnak tényalapú adminisztrációt kell megvalósítania, és a szolgáló közigazgatást, az uralkodó közigazgatás helyett.

hatták magukat, és amelyek révén sok esetben vitakozhattak egymással és a közönséggel is.¹⁰

A Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) egyik központi feladatává vált az állampolgári nevelés elősegítése és támogatása. 1989-90-ben meghirdette (az MNT), hogy „előnyben részesíti azokat a népfőiskolai programokat, amelyek:

- törekszenek elősegíteni az önkormányzati, parlamenti választások jelentőségének megismertetését
- az alkotmány megreformálását
- a kormányzat további demokratizálását
- a tudás terjesztését a modern alkotmányos jogállam területén

A második világháború utáni első szabad választásokat követően a kormány (1990) meghirdette a népfőiskolák támogatását. A valóságban azonban kevés előrelépés történt. A 80-as évek végén a reform mozgalom idején született ígéretnek reménye jelentősebb volt. 1990-ben egy új korszak kezdődött a népfőiskolai mozgalomban, valamint az MNT-ben, amikor a Német Szövetségi Köztársasággal kötött kormányközi megállapodás alapján a Német Népfőiskolai Szövetség elkezdte segíteni a rendszerváltást a magyar oktatásban és felnőttképzési rendszerben. A hagyományos vidéki és mezőgazdasági képzés mellett számos szakmai fejlesztési programot kell kiemelni, így az idegen nyelv-tanfolyamokat és a számítástechnikai képzések kiterjesztését. Az MNT hirdette, hogy a népfőiskolák autonóm jogi személyek és az önmeghatározó közösségek fejlődését támogatják, függetlenül a tanfolyamok és programok tartalmától. Hitet tettek amellett, hogy az általános oktatás fejlesztése, s a gyakorlati, hasznos és szakmai ismeretek és információk elsősorban diskurzusokon keresztül történő terjesztése, az öntudatos polgári lét és gondolkodás kialakítását szolgálja. A modernizáció társadalmi kihívásai ellenére a népfőiskolák különös hangsúlyt fektetnek a hagyományok és a nemzeti identitás megőrzésére. Úgy vélték, hogy a határon túli magyar kisebbség támogatása fontos feladat. A népfőiskolák a politikai pártoktól és az állami beavatkozástól mentes felnőttképzési mozgalom hívei, ugyanakkor „politikai fórumként” működtek, ahol a rendszerváltó szervezetek a jövőbeli szavazókhoz szóltak a programjukról.

A konfliktusos törvénykezési folyamat, a saját díjátadási szabályok „áthágása”

A nemzetközi tendenciákkal összhangban az oktatási hatóságok úgy döntöttek, hogy új törvényt hoznak létre a felnőtt-

kori tanulásról és a felnőttoktatásról. A korábbi törvényt 1976-ban hirdették ki. Az MNT számos civil szervezethez hasonlóan csatlakozott a parlamenti munkabizottsághoz és rendszeresen részt vett az előkészítő megbeszéléseken. Az MNT testületei több alkalommal megvitatták e megbeszélések eredményeit, és egy nyilatkozatban összegezték a véleményüket, amelyet minden érintett félnek el-

küldtek. Ezen nyilvános nyilatkozatok egyikét 1996 szeptemberében tették meg. A főbb pontok a következők voltak:

A tervezett törvény intézményközpontú.

Ezzel szemben az európai jogi alapelvek azt mutatják, hogy a jogalkotásban az emberek és a közösségek oktatáshoz való jogaiból indulnak ki és ennek a jognak az érvényesítésére összpontosítanak.

A törvénytervezet különleges védelmet biztosított az intézmények számára, így a civil szféra alapvetően függött volna tőle, és azt inkább tolerálta, mint valóban elfogadta volna.

A törvény nem írta elő, hogy az állami és a helyi önkormányzatoknak, a közösségeket kiszolgáló intézmények fenntartási kötelezettségeitől függetlenül, közvetlenül finanszírozniuk kell ezeket a közösségeket és szervezeteket.

Az MNT közgyűlése 1997 elején úgy döntött, hogy a törvény előkészítéssel kapcsolatos tapasztalataik objektív elemzését összefoglalják és megküldik a hazai és nemzetközi civil szervezetek hálózatainak, és szolidaritást és segítséget kér-

Művelődés – Népfőiskola – Társadalom

¹⁰ 1988-ban került sor a Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) alakuló közgyűlésére. Benda Kálmán akadémikus, történész (1913-1994) megválasztott elnök garancia volt egy új civil szervezet felhatalmazásának érvényesítésére és értelmes működtetésére. Az MNT alkotmánya magában foglalta azt a célt, hogy „támogassák a helyi népfőiskolai tevékenységeket, kezdeményezzék a népfőiskolák kialakulását a társadalmi életben, és tegyék lehetővé az állami és a közoktatási munka társadalmi támogatását, valamint a közművelődés megújítását, a hosszú távú nemzeti oktatási célok és a kulturális-társadalmi reformok megvalósítását. Az MNT a magyar és az európai népfőiskola történelem legjobb hagyományait kívánja ápolni, és ezeket a lehető legszélesebb körűvé tenni „

nek. Döntés született a nemzetközi szakmai támogatás igénybevételéről. Megvizsgáltuk nemzetközi kapcsolatainkat és tájékoztatást adtunk a helyzetről. Megadtuk az érintett kormányzati személyzet nevét és címét, és külföldi barátainktól nyilvános tiltakozó levelek megfogalmazását kértük, amelyben kijelentették, hogy szerintük a kormány civil szervezetek felé irányuló oktatási politikája nem a megfelelő irányba mutat. A legsikeresebb levelet a dán AOF írta a magyar miniszterelnöknek és az oktatási miniszternek, mert informális nyomásgyakorlás kezdődött a következő bizottsági üléseken, amely azt sugallta, hogy az MNT ország „áruló” politikát folytat és rossz színben tünteti fel Magyarországot.

Sok éven át titokban tartottuk a szélesebb közvélemény előtt, hogy a Parlament külföldi nyomás alatt fogadta el a törvény népfőiskolai paragrafusait. Szégyelljük a saját törvényhozóink és a kormány magatartását.¹²

A szakmai és a nemzetközi munka kiteljesedése

Részben sikeresen elértük mégis a vonatkozó törvényi bekezdés módosításait, és díjat adtunk a leginkább lelkes támogatóinknak, a dán AOF-nek. Ehhez módosítani kellett a díjátadási szabályainkat, mert a kiemelkedő népfőiskolai munka elismerésére létrehozott Tessedik-díj¹¹ csak a magyarok számára volt adható. A konfliktusok ellenére érdemes volt belevágni.

Végül a döntés nemzetközi szakmai támogatással született meg. Az 1997-es parlamenti ülészak során elfogadott törvény jelentős előrelépést hozott a népfőiskolai mozgalomban. Az 1997. évi CXL. tv. többet ért el, mint a népfőiskolai mozgalom támogatását: népfőiskolákat intézménytípusként nevezték meg. A tv. V. fejezet 91. § (1) bekezdése szerint a miniszteri költségvetésnek tartalmaznia kell ... a népfőiskolai mozgalmak finanszírozását.

1990 után, amikor nemzetközi együttműködés nyitottá vált és a külföldi partnerek együttműködést kerestek, az európai újraegyesítés eufórikus hangulatában a „népfőiskola” (folk high school) vonzó kifejezés volt. Mindenki tudta, hogy miről van szó, és kétoldalú együttműködési programok kezdődtek a holland, a svéd, a dán és német népfőiskolai szervezetekkel. Később a kétoldalú együttműködés egyre inkább többoldalúvá vált, és a támogatási szerepkört is az EU vette át. A nemzeti kormányok támogatása helyett a partnerek inkább az EU által indított nemzetközi projektforrásokra hivatkoztak, és 2000-tól paradigmaváltás volt az EU oktatási politikájában is, újra előtérbe került az egész életen át tartó tanulás gondolata. Ezen belül számos alprogram indult. (A Comenius a közoktatásért, az Erasmus a felsőoktatásért, a Leonardo da Vinci a szakoktatásért és szakképzésért, valamint a felnőttképzésért felelős Grundtvig program)

A Grundtvig program európai finanszírozási programmá vált. Az EU-nak korábban nem volt kifejezetten a felnőttkori tanulás fejlesztését támogató programja. A Grundtvig célja a felnőttképzés európai dimenziójának erősítése és az egész életen át tartó tanulás Európa szertörténető fejlesztése lett. A Grundtvig program magába foglalta a tanulás minden formáját,

¹¹ Tessedik Sámuel (1742-1820) szlovák, német, magyar származású evangélikus pap, a híres vidéki gazdaságtudományi iskola alapítója Magyarországon. Az MNT által létrehozott Tessedik-díj a népfőiskolai munkák odaítéléséért.

¹² A közművelődési tv. meghatározása. CXL / 1997 tv. szerint : (a népfőiskola) „olyan felnőttoktatási tanfolyamokra összpontosító szervezet, amely önkéntes tevékenységen alapul, és a szakképzettségén kívül a pedagógiai programja magában foglalja a személyiség fejlesztést, az állampolgári nevelést és közéleti orientációt) és tanulási rendszerét, módszereit és szervezeteit maguk a résztvevők alakítják „

függetlenül attól, hogy ez a felnőttek „formális” vagy „nem formális” oktatási rendszerében, vagy „informális” módon történt, mint például az autonóm tanulás, a közösségi tanulás, vagy a tapasztalati tanulás. A Grundtvig program számára különösen fontos volt az általános felnőttképzés, a nem formális tanulás és kisebb programok és projektek támogatása. Ez a 2000 és 2015 közötti időszakban az MNT és tagszervezeti hálózata számára óriási innovatív jelentőséggel bírt.¹³

Két további projektet szeretnék kiemelni, amelyek kiemelkedően fontosak voltak. Ezek a *Trendek és kérdések a felnőttképzésben Európában* (2006) és a *Kiáltvány a 21. századi felnőttkori tanulásért* (2016).

Trendek és kérdések a felnőttképzésben, Európában

A Bizottság felkérte az Európai Felnőttképzési Szövetséget (EAEA),¹⁴ hogy vizsgálja felül a felnőttképzési tendenciákat az EU tagországokban és azon kívül, s határozza meg az új politika kialakítását igénylő kulcsfontosságú kérdéseket. Az időzítés lehetővé tette, hogy a tanulmány hozzájáruljon a felnőttkori

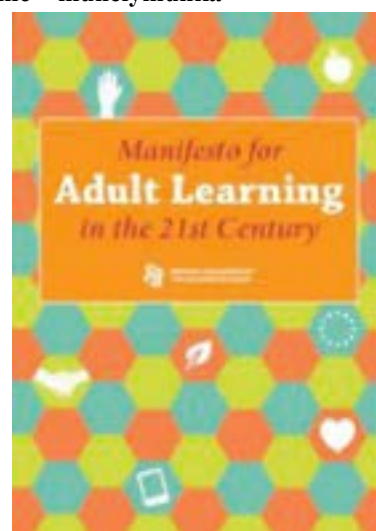
tanulásról szóló új uniós közlemény körüli vitához és annak megszületéséhez, *A Bizottság közleménye Felnőttkori tanulás: Tanulni sohasem késő* (2006)¹⁵ Ez volt az első alkalom, hogy az Európai Bizottság a felnőttkori tanulásról szóló speciális szakpolitikai fejlesztési ajánlást tett közzé. Számunkra Magyarországon azért volt fontos,

mert a teljes MNT csapata a projekten dolgozott, amire mindenki odafigyelt. Ebben a munkában a felnőttoktatás valamennyi fontos európai szervezete részt vett az EAEA koordinációjában.

Kiáltvány a 21. századi felnőttkori tanulásért

A tanulás hatalma és öröme – műhelymunka

Ennek a műhelynek a szakmai jelentősége kiemelkedő volt: az EAEA kiadta 2016-ban a *Kiáltvány a 21. századi felnőttkori tanulásért* c. dokumentumot, amely egy stratégiai javaslat és annak értelmezése volt. Hivatásos megbeszéléseket folytatott az MNT külföldi szakértők bevonásával, és javaslatot tett a magyar végrehajtásáról, továbbá magyar nyelven publikálta a dokumentumot. Az MNT tagjai

kifejtették az álláspontjukat, és a megbeszélések után az európai kiáltvány következtetése alapján fogalmazták meg a magyar felnőtt képző intézmények legfontosabb feladatait. A nemzetközi projektek fontossága az volt, hogy az elgondolások beépültek a nemzeti, szervezeti gyakorlatba.

¹³ Az EU támogatású MNT – főként Grundtvig - projektek listája:

- Basic Education for adults- Roma program 1998-2000
- Promoting Social Inclusion Through Basic Skills Learning 2002-05
- Youth and functional illiteracy 2005-2007
- Lifelong learning and education for democratic citizenship (2007)
- Mathematics in Action – MiA project
- Learning Partnership for the European Performers' House
- AGADE – A Good Adult Educator in Europe (AGADE)
- NILE, NILE 2 – Inter-cultural learning 2003-05
- Motivating Young Adults to Learn? MoLeYa 2008-2010
- Informing about EU requirements 2007
- The social teaching of the Church in the 21st century 2008
- In Balance: European Basic Mathematics Framework and Methodological Aid 2010
- A Learning Hearts project (2009-2011)
- Vitalise Rural Regions by Senior Citizens 2011-2013
- University students at the Danish Folk High School 2010-13
- 'Learning to tackle poverty'
- Adult education for sustainability, 2014, Kishantos
- International project entitled Culture Guide 2013- 2015

¹⁴ www.eaea.org

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52006DC0614>

Beszélgetés a diófák alatt

Természetesen voltak események és projektek, amelyek a népfőiskolai „magyar hagyományok” követéseként a kritikai gondolkodás erősítésére szolgáltak. Például a *Beszélgetés a diófák alatt*. A 70-es és 80-as években, amikor a szocialista rendszer még mindig erős volt, a második világháború előtti népfőiskolák tanárai és hallgatói rendszeresen szerveztek éves találkozókát és konferenciákat Sárospatakon, a volt református központban, amely az egyik legjelentősebb népfőiskola volt az 1930-as években. A visszaemlékezés mellett ezeket a találkozókát a népfőiskolák korabeli társadalmi helyzetének vizsgálata is jellemezte. A konferencia után Újszászy Kálmán¹⁶ professzor,

teológus meghívta a résztvevőket saját otthoni kertjébe, ahol informális találkozó folytatódott a diófa alatt. Itt a jelenlévők élesebb hangnemre váltottak, amikor a társadalmi problémákat és a „nemzeti sorskérdéseket elemezték.” Elmondhatjuk, hogy alapvetően ezek a tanácskozások is hozzájárultak a magyar népfőiskolák újjáéledéséhez.

A 2010-es években Magyarországon azt tapasztaltuk, hogy a politikai rendszer egyre inkább autoriterré válik, és a társadalom „megdermedt”. A nyitott beszélgetések és nyilvános viták kezdtek eltűnni.

Abban az időben az MNT úgy döntött, hogy éves konferenciát szervez, *Beszélgetés a diófák alatt* címmel. Az első konferencia kezdete óta a következő témákkal foglalkoztak:

- Értékek, problémák és a nemzet – 2014
- Demokrácia és korrupció – 2015
- Közélet és társadalmi felelősségvállalás – 2016
- Hegymenet (egy tudományos társadalmi helyzetelemzés vitája) – 2017
- Aki szegény, az is marad – 2018

Egy alkalommal egy lengyel kolléga ezt érdekesnek találva és megkérdezte: Megvizsgálta-e az MNT a *Beszélgetés a diófák alatt* társadalomra gyakorolt hatását? Nevettem. A nemzetközi projektmenedzsmentből tudom, hogy mit jelent a kimenet-orientált projekt és hogy indikátorokkal mérhető az eredmény. Mégis, azt mondtam: a fő mutató ebben az esetben az, hogy én jól alszom.

Amikor egy társadalom zavart lesz és mély erkölcsi válság alakul ki, egyeseknek nincs más választásuk, mint cselekedni-

¹⁶ Újszászy Kálmán teológiai tanár, a sárospataki népfőiskola egyik alapítója, Tiszáninneni Ref. Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek felügyelője (1951–), az Orsz. Ref. Gyűjteményi Tanács ügyvezető elnöke (1969–) Az általa szervezett és vezetett sárospataki faluszemináriuma mo.-i falukutató mozgalom egyik jelentős intézménye volt.

ük kell. És a kimeneti mutató csak annyi, hogy nyugodtabban alszunk. Mint egy eredeti „grundtvigiánus”.

Szüreti Fesztivál

Az egyik nemzetközi projektünk nagyon közel állt a hagyományápolási tevékenységekhez, amelyet a népfőiskola szerveztek otthon végeznek. A *Kulturális Kalauz 2013-15* programjában - amelyek célja, a közösség szerepének növelése a vidéki területek művészeti tevékenységében volt – úgy döntöttünk, hogy gazdagítjuk a hagyományos szüreti fesztivál kulturális arculatát. A szőlő betakarítását ünneplő fesztivál az ország egyes területein a betakarítás ideje alatt szerveződik. Sok kistelepülésen a falu szinte összes lakosa érdeklődik és részt vesz ezen. Visszatérnek azok is, akik a városba költöztek, így ez egy igazi, nagyszerű helyi találkozó. Megmutatunk néhány képet az eseményről, ami a kulturális arculat erősítését is illusztrálja.

Egy másik nemzetközi program a vidéki művészeti közösségek és tevékenységek fejlesztésével foglalkozott. A kétéves projekt, záró konferenciáját 2018 júniusában Budapesten tartottuk meg.

Több mint ötven szakember vett részt az európai záró konferencián a kulturális és művészeti önkéntesek segítségével foglalkozó projekt konferenciáján. A vendéglátó szervező az MNT volt, a kiegészítő programban a Pántlika Népi Táncegyüttes működött közre. A Dániából, az Egyesült Királyságból, Lengyelországból és Portugáliából érkezett kollégáink magyar népi táncokat tanultak és magyarokkal táncoltak. A táncsoprotot Tóth Gergely vezette, a felvételt Kovács Tamás készítette. Elérhető a facebookon: <https://goo.gl/PjivpD>

Következtetések

Nagyon nehéz volt kiválasztani mi kerüljön bele ebbe az írásba, mert minden kis dolog, ami hiányzik, egy kicsit fáj. Harminc év körülbelül 11 ezer nappól áll, és ebben az egész időszakban nagyon gazdag volt a népfőiskolák élete és tevékenysége. A kiválasztás csakis a szerző hibája. Visszatérve Buggenak a nép-

főiskolák társadalmi szerepével kapcsolatos alapvetésére, azt mondhatjuk, hogy a magyar népfőiskolák a Grundtvig-i elgondolásnak egy autentikus megvalósítását képviselik, amely 30 évig komoly hatással volt a magyar társadalomra és oktatásra.

1. Nyilvánvaló, hogy a magyar népfőiskola a „népszellem” fenntartásának és fejlesztésének egy hiteles nemzeti változatát képviseli, ami különösen fontos a mai világban, amikor a nemzeti identitás sok esetben a veszélyes nacionalizmus felé toltódott el, és a társadalom-, s nép-központú gondolkodást áthatja a populizmus.

2. A magyar népfőiskola az eredeti szellemben az „oktatás az életért” s nem az „oktatás a megélhetésért”

3. Átfogja a társadalom kevésbé képzett rétegeit; reményt ad az elhagyatott országnak és az emancipáló demokratikus felnőttképzésnek. A társadalmi különbségek és a szegénység nő az egész világon, és a nemzeti népfőiskoláknak segíteniük kell megtalálni a kiutat ebből a helyzetből.

4. A népfőiskolák újjáépítették az állampolgári oktatást és az erkölcsi újjáéledés szellemiségét, amíg ez az alapvető oktatási elem a politikai befolyásoltság alatt tömegpropagandává fajult. Ma a 2010 utáni időkben, tanúi lehetünk ennek az autoritárius fordulatnak.

5. A kommunista rezsím alatt az egyén szociális felelőssége és a társadalmi kohézió nagyon alacsony szintre süllyedt. Ma már láthatjuk, hogy a poszt-kapitalista és populista politika ugyanazt eredményezi, és harcolnunk kell ellene.

Az MNT a Kishantosi Vidékfejlesztési Központtal közösen létrehoz egy tanulmányi központot, amelynek fő célja a népfőiskolák és a közösségi művelődés társadalmi előnyeinek kutatása. A tanulmányi központ foglalkozik a történelemmel, a jelenlegi helyzettel és a jövő perspektíváival is. Szeretnénk együttműködni mindazokkal, akik hasonló célokat követnek, különösen a világ minden részével, azokkal, akik Grundtvig eszméit nagyra értékelik.

Budapest, 2018. augusztus 1

Szigeti Tóth János

MI A NÉPFŐISKOLA?

A népfőiskola egy egészen különleges, minden hagyományostól eltérő dán felnőttoktatási forma, mely nagy szerepet játszott a dán társadalom fejlődésében - abban, hogy az 1800-as évek második felében nagy szegénységben élő dánok egy vesztés háború után magukra találtak és mára a világ legkiegyensúlyozottabb és legboldogabb országát hozták létre.

A dán népfőiskolát N. F. S. Grundtvig* dán evangélikus püspök álmodta meg, akinek népe iránti szeretete határozta meg gondolatait és tetteit. Őt tekintik a dán demokrácia atyjának is. „Az volt a célja, hogy kiemelje a dán népet a szegénységből. A népfőiskolát az egyszerű, hétköznapi embereknek szánta, mert az volt a meggyőződése, hogy a hétköznapi emberekben a tanult rétegek által nem is sejtett erők szunnyadnak és ezeket az erőket fel kell szabadítani. Grundtvig úgy gondolta, hogy az energiáinkat arra kell fordítani, hogy jó emberek legyünk, a társadalom hasznos tagjaivá váljunk, tevékenyen részt vegyünk életünk alakításában.

Grundtvig történész volt, aki számára a történelem nem egy tantárgy, hanem a mindennapok része. Mindenki jön valahonnan és tart valahová, tehát minden pillanatban egy történelmi szituációban van - így párbeszédet folytat a történelemmel. Úgy gondolta, hogy csak az lehet igazán jó ember, aki tisztában van történelmi dimenzióival. Tehát az embernek meg kell értenie, hogy hogyan illeszkedik történelmi és nemzeti környezetébe.” (Øivind Arnfred népfőiskolai tanár – történész)

Az első népfőiskola 1844-ben nyitotta meg kapuit a dániai Rødningben. Ezen a népfőiskolán tanult 1990-ben 4 és fél hónapig Bolye Ferenc – a Mezőföld Népfőiskolai Társaság alapító elnöke, a Kishantosi Népfőiskola megálmodója.

Grundtvig célja az volt, hogy szeretett népét felemelje. Ezért az Ő elvei alapján létrehozott népfőiskolák a dánokat kulturált, népe történelméből, és az északi mitológiából erőt merítő, az élet dolgaiban eligazodó, saját döntéseit meghozni és képviselni képes, a közösség alkotó és együttműködő tagjává váló emberekké nevelték.

A népfőiskola nem egy felülről létrehozott intézmény – sokkal inkább egy alkotó, tanulni vágyó közösség által megalkotott és működtetett iskola. Csak a grundtvigi alapelvek szerint működő intézmények nevezhetőek a szó klasszikus értelmében vett népfőiskolának.

Mik ezek az alapelvek?

A klasszikus népfőiskola Dániában bentlakásos iskola hosszú – 3-8 hónapos – vagy rövid – 5-14 napos programokat kínál a legváltozatosabb elméleti, gyakorlati és kreatív tárgyakkal. A diákok sokféle tárgyból választhatnak. Egy adott minimális óraszám kötelező csak, minden más szabadon választható.

Osztályzás, vizsga nincs. Az egész oktatás arra épül, hogy a felnőtt résztvevők – akik még fizetnek is a programért - azért jönnek az iskolára, hogy a számukra fontos tudást megtalálják. A népfőiskola tehát nem ad bizonyítványt, hanem tudást, életre szóló élményt, tapasztalatot, a személyiség kibontakozásának lehetőségét, az együtt-lét örömeit – a közös gondolkodás és alkotás élményét adja.

A népfőiskolának tehát nem célja a hagyományos értelemben vett szakmai ismeretek, vagy tárgyi tudás átadása, sokkal inkább célja a személyiség kibontakoztatása, a dán fiatalokból a közösség számára értékes, boldog és szabad embereket nevelni. Sokan

tartják a dán népfőiskolákat a demokrácia iskoláinak is – és bár Grundtvig céljai közt ez nem volt nevesítve – mégis azzá váltak ezek az iskolák. Ezeknek az iskoláknak köszönhető az a csodálatos, emberközpontú, demokratikus társadalom, mely tagjainak egyenrangúságára épül. Attól kezdve, hogy a népfőiskolákon tanult emberek bekerültek a dán parlamentbe, a dán társadalom fejlődése új irányt vett – eltérőt minden más nemzettől.

A dán népfőiskola egyik legfontosabb alapelve a tanárok és a diákok egyenrangúsága. Grundtvig abból indult ki, hogy a leegyszerűsített, tanulatlan embernek is van egy tudása, élettapasztalata. Amikor belép egy népfőiskolára, ezt a kincset viszi magával, amit a beszélgetések, közös munka során be tud építeni a nagy egészbe.

Steen Espensen, a Vestjyllands Hojskole igazgatója értette meg velünk, hogy mi a lényegi különbség a népfőiskola és a hagyományos iskola között. A hagyományos oktatásban a diákot egy üres kancsónak tekintik, melybe az okos tanár – a teli kancsó - töltögeti a tudást. A népfőiskolán a tanárt és a diákot egy-egy teli kancsónak tartják, egyenrangú tudással, és amikor egy diák belép a népfőiskolára, azt kérdezik tőle, hogy mit hoztál nekünk?

Az emberek egyenrangúságának elve mélyen beivódott a dán emberek gondolkozásába, és minden közösségi döntésnél tetten érhető. Nem tűrik meg az elitizmust, elítélik és kiközösítik azt, aki a másik fölébe akar kerekedni. Ezért adnak például nagy területet a sport területén a tömegsportoknak, a csapatjátékoknak. Nem véletlen, hogy a dánok kézilabdában a legsikeresebbek. A kultúra területén is nagyobb hangsúly van azon, hogy mindenki kibontakoztathassa képességeit festészetben, zenében, táncban. Örülnek a tehetségnek, és elismerik, de mindenkit a maga képességeihez mérnek, ezért annak is örülnek, ha egy kevésbé tehetséges ember kihoz magából valamit. A fizetésekben és a megbecsülésben sem tesznek nagy különbséget a vezető, és a beosztott közt. Mindenki a csapat tagja, mindenkinek fontos a munkája.

„Képzeld, itt ha valakinek van egy jó ötlete, annak örülnek, és segítik, hogy meg tudja valósítani.” írta első levelében Dániából Bolye Ferenc 1990-ben.

Ebben a szellemben vált a népfőiskolai oktatás alapeszközévé az „élő párbeszéd” - a tanár nem hosszú előadásokat tart, amit a diákok passzívan hallgatnak, hanem a tanulócsoporthoz valaki felvet egy témát, és arról beszélgetnek. Mindenki elmondja a véleményét, a tapasztalatait – és így alakul ki a közös tudás.

AZ ÉLET ISKOLÁJA

Grundtvig a porosz iskolát, ahol könyvekből kellett magolni „halott iskolának” nevezte. Ő a fiatal dánoknak az „élet iskoláját”

álmodta meg, melyben fontos elv, hogy ne csak a szűken vett szakmát, hanem az élet teljességét mutassák meg a maga szépségében, sokszínűségében és gazdagságában. Ebbe beletartozik a kultúra – zene, tánc, kézművesség, történelem, hagyományok – és a természet csodáinak megismertetése is – ezért mindezek részét alkotják a klasszikus népfőiskolai oktatásnak.

Fontos cél az is, hogy lehetőleg mindent élményszerűen a maga valóságában ismerjenek meg a diákok. Például az iskolában meghallgatnak egy rövid előadást a vizek élővilágáról, majd kimennek a patakhoz, és megnézhetik az ott élő állatokat, vagy amikor az osztrigáról tanulnak, akkor kimennek a tengerhez, és maguk szedik az osztrigát, majd a konyhán el is készítik, és gyönyörűen díszítve feltálalják vacsorára.

Grundtvig népfőiskoláin nagy jelentősége van egy magyarra nehezen fordítható fogalomnak, amit a dán „oplysning” és az angol „enlightment” szó fejez ki. A magyar megfelelője ennek a szónak: „felvilágosodás” – de Grundtvig nem ezt értette alatta, hanem sokkal inkább azt, amit Petőfi Sándor ugyanabban a korban úgy fogalmazott, hogy „*Ha majd a szellem napvilága*

Ragyog minden ház ablakán”. Így tehát elmondhatjuk, hogy Petőfi Sándor, a lánglelkű magyar költő és forradalmár és Nikolaj Frederik Severin Grundtvig dán püspök gondolatait ugyanúgy hatotta át a hazájuk és népük iránti szeretet és felelősségérzet. Ugyanabból a lelkületből születtek a dán népfőiskolák, mint Petőfi Sándor gyönyörű versei, melyek közül a XIX. század költői című verset sokszor szavalta Bolye Ferenc, a Kishantosi Mezőföld Népfőiskola alapítója – aki maga is hazáját és népét szerető ember volt, és ezért ragadták magával Petőfi Sándor versei és Grundtvig püspök gondolatai, melyek a dán népfőiskolákban tesztültek meg.

PETŐFI SÁNDOR (1823-1849):

A XIX. század költői (részlet)

*Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jognak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!*

Grundtvig értelmezésében az „oplysning” – a népfőiskola célja abban az értelemben, hogy a benne résztvevők számára új megvilágításba helyezze az életüket, a közösségüket, a népüket.

Ugyanakkor az „oplysning” nem csak cél, hanem eszköz is a népfőiskolán abban az értelemben, hogy Grundtvig azt vallotta, hogy csak akkor van esély a szó jó értelmében vett tanulásra, ha a lélek és a szellem megnyílik arra, hogy befogadja az új ismereteket. Ezért van olyan nagy jelentősége a népfőiskolákon a „Morning Assembly”-nek, ami magyarra „reggeli gyűlésként” fordítható. Ez egy fél órás program reggel az órák előtt – melyen minden tanár és diák részt vesz. A programja nem előre meghatározott. Tarthatja diák, vagy tanár. A téma lehet bármi, amit az adott személy akkor fontosnak, érdekesnek, vagy szórakoztatónak tart. Lehet személyes élmény, lehet mese, lehet valami komoly téma – amiről aztán lehet beszélgetni. Mindig van közös éneklés Grundtvig énekeskönyvéből – mert Ő költő is volt, és rengeteg gyönyörű verset, éneket írt. És az énekről azt tartotta, hogy összehangolja a lelkeket.

A „Morning Assembly” mindenkinek megadja az „egy közösség vagyunk” – és te fontos tagja vagy ennek a közösségnek” élményét, mely jó indulása a napi foglalkozásoknak.

***

*Nikolaj Frederik Severin Grundtvig (1783–1872) a dán népfőiskolák és a dán demokrácia szellemi atyja – író, költő, történész, reformátor, evangélikus lelkész. 1810-ben szentelték lelkésszé. A 19. század első kétharmadának legrepresentatívabb dán művelődéstörténeti alakja volt, aki költői tevékenységére alapozva fejtette ki népnevelői, történési és lelkészi-reformatori működését. Friss lendületet adott a dán polgári fejlődésnek. Verseiben, zsoltáiraiban, himnuszaiban, népdalszerű énekeiben szenvedélyes, költői képekben, metaforákban gazdag nyelvű, mély vallásosságról tanúskodó líra jelenik meg, mellyel világirodalmi rangját megalapozta. A dán emberek mindennapjaihoz máig hozzátartozik a Grundtvig énekeskönyv, melyből szinte naponta énekelnek iskoláikban, közösségeikben, sőt még értekezleteken is.

Ács Sándorné
Mezőföld Népfőiskola
Kishantós

Egy kis táncra is szakítottak időt..

Több mint ötvenen vettek részt a kulturális és művészeti önkéntesek segítségének témájával foglalkozó európai záró konferencián, június 8-9-én Budapesten. Vendéglátó a Magyar Népfőiskolai Társaság volt. A sikeres rendezvényről több részletben beszámoltunk nyilvánosan. Most a rendezvény egyik fénypontját emeljük ki, amikor is a Pántlika Néptánc Együttes közreműködésével magyar táncokat tanultak külföldi barátaink, Dániából, az Egyesült Királyságból, Lengyelországból, Portugáliából és Magyarországról. Mert nekünk se ártana gyakorolni saját táncainkat. Felvétel: Kovács Tamás.

Vigyázz a ma fenyegetett értékekre!

Megnyitó az európai záró konferencián 2018. június 8. Budapest

Kedves Kollégák!
Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Népfőiskolai Társaság nevében örömmel üdvözlöm a résztvevőket a SPAR projekt záró konferenciáján, partnereinkkel együtt:

- az Önkéntes Művészeti Hálózat, Egyesült Királyság
- a Kulturális Tanácsok Országos Szövetsége, Dánia
- az Interfolk, Civil Society Institute, Dánia
- az Alternatív Oktatási Kezdeményezések Alapítvány, Lengyelország és
- a Lousadai önkormányzat, Portugália nevében

A Birmingham-i indulás, vagyis 2016 óta a partnerek négy alkalommal találkoztak. 2017 elején egy olyan kutatást végeztünk, amelynek célja az önkéntes szektor kompetenciáinak feltárása volt. Az általános cél a nem hivatásos művészetek területén az önkéntesség sikeres kultúrájának, alapvető feltételeinek a feltérképezése volt. Szeretném kiemelni, hogy a felmérés különösen a következőkre összpontosított:

- melyek a sikeres kulturális önkéntesek kulcskompetenciái
- jó gyakorlatok a kultúra önkénteseinek bevonásával kapcsolatosan
- jó gyakorlatok a kultúra önkénteseinek képzésében
- támogatási példák más kulturális egyesületektől és egyéb helyi szereplőktől

A partner szervezetek öt országban végeztek kutatást. Az egyes nemzeti kutatások és a hozzájuk tartozó összefoglalók megtalálhatók az interneten. A projekt honlapja: <https://www.sparproject.eu/>

Az önkéntesek és a vezetők képzése a kutatások alapján zajlott le, és 2017-ben országos kísérleti tanfolyamokat indítottak minden országban.

A gyakorlati tapasztalatok alapján 2017 októberében Portugáliában öt napos európai, nemzetközi képzésre került sor.

Egy további képzési program a projekt bezárása után kerül megrendezésre, az Erasmus+ mobilitás keretében. 2019 májusában az egyik ilyen kurzus az Askov Népfőiskolán - Dániában kerül megrendezésre.

Ma a konferencia záró programja az események és tevékenységek eredményeinek és tapasztalatainak összegzéséről szól. Több mint ötven ember van jelen. Kollégák, akik részt vettek a felsorolt tevékenységekben, és új vendégek és kollégák.

A konferencia programjának egy korábbi verziójában volt egy pont, amelyet elhagytunk. Ez azt tartalmazta: egy köztisztelőt álló magyar politikust, vagy kormányképviselőt kérjünk fel a konferencia megnyitására. Sajnálom, hogy nem találtunk ilyet.

Beszélnem kell egy kicsit a magyarországi képről, mert elég sokat utazom külföldre, és észrevettem, hogy Magyarország híre

gyanúsán emelkedett. Az emberek korábban nem szokták megkérdezni „mi történik a magyar politikában?” De most gyakran kérdeznak erről.

Az átlagos európai állampolgár nem különösebben tájékozott a többi ország helyzetéről. Most azonban sokan tudják, hogy Magyarország az illiberális demokrácia egyik bajnoka, és lényegében egy autoriter rendszer.

Hadd mondjak erről néhány szót, két dolgot kiemelve. A legutóbbi 2018-as választásokon, Budapesten a legtöbb szavazó támogatta az ellenzékét. A kormány a nagy többségét elsősorban a leghátrányosabb helyzetű kistelepülések szavazóinak köszönheti. Ezek az emberek általában nem jól képzettek, és mélyszegénységben élnek. (ez gyakran 80-90%)

Idézet az EBESZ korlátozott választási megfigyelő missziójáról, Magyarországról:

„Az április 8-i parlamenti választásokat az állam és az uralkodó párt erőforrásainak átfogó átfedése jellemezte, ami aláássa a versenyzők azon képességét, hogy egyenlő alapon versenyezzenek. A választók széles választási lehetőséggel rendelkeztek, de a megfélemlítő és az idegengyűlölő retorika, a média elfogultsága és az átláthatatlan kampányfinanszírozás szűkítette a valódi politikai viták helyét, megakadályozva ezzel a szavazók azon képességét, hogy teljes körűen tájékozott döntést hozzanak. „

Örömmel átadhatom Önöknek a 15 oldalas EBESZ jelentést angol nyelven is. Ne feledjük el, hogy ez nem egy afrikai országról szól, hanem az EU egyik tagjáról. Jellemző, hogy a kormány megjegyezte: az EBESZ beavatkozott a magyar belpolitikába. De én azt mondhatom, hogy ez egy objektív, aktuális és ugyanakkor túlságosan diplomatikus memorandum.

Miért vetem ezt fel? Mert az egész világot fenyegeti a populista, idegengyűlölő politika. Lásd a Brexit történetét és Trump elnök napi gyakorlatát.

A szavazás manipulálása és a megfélemlítés a legkevésbé művelt embereket érinti általában.

Emlékszem arra a hosszú konzultációra a projekt megbeszélésén, hogy mit tekinthetünk ritkán lakott területnek.

Nos, ez a projekt célcsoportja, a legkevésbé képzett választók.

Az országos felmérés során a kulturális önkénteseket és a szervezőket pont ebben a térségben kérdeztük. Engedjék meg, hogy emlékeztessenek a mi országos kutatásunk egyes részeire.

A felmérés egyik fő témája az volt, hogy mi a legfontosabb kompetencia a kulturális önkéntesek és szervezők körében. A válaszolók a következő megjegyzéseket tették:

- Szociális érzékenység
- Az értékek tisztelete
- Képesség a kritika és konfliktuskezelési képességek megszerzésére
- Előítélet-mentesnek lenni
- Nyitottság, tolerancia, rugalmasság és bátorság
- Különböző kulturális tevékenységek iránti nyitottság
- Az emberi jellem ismerete

- Toleráns és integratív személyiség
- Empátia a különböző társadalmi csoportok képviselői iránt

Így a „ritkán lakott” területek lakói ezeket az értékeket és viselkedést tartják fontosnak. Azt látjuk azonban, hogy a populisták és idegengyűlölő kormányok mindenütt megsemmisítik ezeket az értékeket, mind az EU-ban, mind azon kívül.

Láthatjuk tehát, miért fontos egy ilyen nemzetközi Erasmus-projekt. Sok okból, de hadd hangsúlyozzunk most egy szempontot. A kulturális önkéntes tevékenység elősegíti az egészséges személyiség és közösség túlélését és fejlődését.

A kulturális önkéntes tevékenység elősegíti a befogadó nyitottságot. Elősegíti a toleráns és empátikus viselkedést, ez előítélet

mentességet, és az értékek nagybecsülését. Nem könnyű felsorolni, amikor pozitívan gondolkodunk, és be akarjuk mutatni a kulturális tevékenység előnyeit. Sajnálatos módon sokkal könnyebb meglátni, hogy mi a veszteség, ha ezek az értékek, viselkedés hiányzik egy társadalomban.

Nagyon fontos a tudatában lenni annak, hogy manapság, egész Európában és talán a világ minden táján - fontosabb, mint valaha -, hogy gondoskodjunk a mai, fenyegetett értékek védelméről, amelyek mindnyájunkat előre visznek.

Mindenkinek hasznos és eredményes konferenciát kívánok ezen a két napon.

SzTJ

szakmai vezető (MNT)

TESSEDIK SÁMUEL NÉPFŐISKOLA DÍJ

Magyar Népfőiskolai Társaság

Évtizedekkel ezelőtt alapította meg a Magyar Népfőiskolai Társaság a Tessedik Sámuel Népfőiskola Díjat. A díjat a magas szintű népfőiskolai munka elismeréseként adományozza rendszeresen a szervezet elnökségének előterjesztése alapján a közgyűlés. Az életmű elismerését a díj elnevezése méltóan fejezi ki, mert **Tessedik Sámuel (evangélikus lelkész, 1742–1820)** az egyike azon kevés személyeknek, akinek a munkássága a népfőiskolai tevékenység sokoldalúságát, elhivatottságát szimbolizálja számunkra.

Érdemes felidézni életrajzából néhány sort – frissítsük fel emlékezetünket a felvilágosodás pedagógia eszméinek hazai meghonosítójáról.

Első papi állomása Surány volt Nógrád megyében Sréter György kastélyában, ahol udvari lelkészként működött. Második papi állomása 1767-től Szarvas volt, ahol nemcsak az egyházközségi lelkészi hivatalt töltötte be, hanem az evangélikus iskolában is nagy buzgalommal tanított, s ő lett a békés megyei evangélikus iskolák felügyelője. Természetesen ekkor még nem elemi népiskolára kell gondolnunk, hanem arra, hogy a telekkel, földbirtokkal rendelkező parasztemberek gyermekei járhattak az egyházi iskolába, ahol Tessedik Sámuel az írás, olvasás, számolás, hittan mellett a fájlítást és –ápolást és a selyemhernyó-tenyésztést is megtanította a növendékeknek mind elméletben, mind gyakorlatban, sőt az állattenyésztés, a szőlészet, a kertgazdaság kapcsán is megkapták az alapismereteket. Elemi egészségtant is tanultak, tanulták az egészség megőrzésének titkait és a betegségek gyógyításának módjait, de a kereskedelmi számtan, a földmérés, az elemi építészet, a mértani rajz, a meteorológia és a közgazdaság körébe tartozó alapvető tudnivalók oktatása sem maradt el.

A szarvasi iskola működtetése nem volt zökkenőktől mentes, az első négy tanévben csak maga a lelkész és a felesége tanított, Tessedik Sámuel saját költségén bővítette az iskolai épületet 1791-ben barokk stílusban. A terveket Kimnach Lajos építész készítette. Egyre több lett a tanuló, s az 1770-es évektől több jó felkészültségű tanár került az iskolába, de 1795-1799-ig zárva volt az iskola forráshiány miatt. 1799 nyarán egy királyi határozat nyilvánossági jogot biztosított az iskolának, melynek révén végre némi állami támogatáshoz jutottak, s ismét megnyíltak az iskola kapui. Több-

letfeladatot is kaptak, két-éves tanítóképzést kellett indítaniuk. 1806-ig mintegy 60 tanítót képeztek itt, de 1806-ban újra bezárt az iskola, megint forráshiány miatt, a megnövekedett feladatok ellátásához nem volt elegendő a csekély állami támogatás.

Szerencsére nemcsak a tanítás révén valósította meg Tessedik a gyerme-

kek alap- és gazdasági képzését, hanem folyamatosan írásaiban is rögzítette elgondolásait, módszereit német nyelven, így Európa-szerte ismertté vált az ő gazdasági minta iskolája, s az ott alkalmazott módszerek, gyakorló kert stb. Iskolájában szlovákul és magyarul tanított, közismert, hogy a magyarországi evangélikusok elsősorban a török hódoltság után betelepült szlovákokból kerültek ki Békés megyébe. A soknemzetiségű monarchiában több nyelven is beszéltek a tanítók, a lelkészek és a mesteremberek, köztük Tessedik is, a szlovák mellett a magyar és a német nyelvet is elsajátította. 1767-ben a saját szarvasi kertjében kezdte meg fásítási kísérleteit. Hamar felismerte azt, hogy a kert egy része szikes talajú, amelyen a fásítás és általában a növénytermesztés sok nehézséggel jár. Azonban a Jénában végzett tanulmányai alapján hozzá fogott a szikes talaj vizsgálatához és kísérletezni kezdett megjavítása és hasznosítása céljából, ennek keretében különféle fajtájú fák ültetésével is kísérletezett. A kicsiny papi kert azonban hamarosan szűknek bizonyult a tudományos kísérletek számára. Ezért a földesúrtól 1780-ban egy kisebb, majd 1791-ben 39 hold addig még nem művelt szikes földet kért és kapott a gyakorlati gazdasági kert és az erdősírtés kísérletek céljára. Tessedik kidolgozta a szikesek megjavításának módszerét, Szarvas lakóival pedig megismertette a kor legkorszerűbb földművelési technikáit. Sokat tett az akác meghonosításáért, a futóhomok megkötéséért az Alföldön.

további adatok: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tessedik>

A Magyar Népfőiskolai Társaság 2018-ban Nagy Júliának adományozta a Tessedik Sámuel Népfőiskolai Díjat.

Nagy Júlia

(Budapest, 1954 -) Népművelő, történelem tanár, vidékfejlesztő

Az Egri Tanárképző Főiskola elvégzése után népművelőnek állt 1983-tól. Ekkortájt már egyre több helyi cselekvési lehetőséget kínált a korszak és a szakma társadalmá. Pályafutása legfontosabb időszaka 1989-ben kezdődött.

Részese lehetett az „Itt és most/mást...” felfogás felemelő, (rendszerelváltó) szakmai pillanatának:

- a Kemény Bertalan (településtervező), Köles Sándor (szociológus) kezdeményezésére megalakított Falufejlesztési Társaság megszületésének és kezdeti projektjeinek,
- valamint a Réthelyi Prikkel Lajos (néprajzos, helytörténész), Kemény Bertalan, Gódor András (tanár, település – szociológus, dányi polgármester), Lóska Anikó (település – szociológus, pócsmegyeri polgármester) által megalakított Budapest-környéki Népfőiskolai Szövetség munkájának.

Mindkét civil szervezetben 1990 óta folyamatosan munkálkodik. A Budapest-környéki Népfőiskolai Szövetségnél 1993-tól titkár, majd mintegy 10 éve elnöke.

Melyek azok a legfontosabb és mai napig érvényes gondolatok, amelyek végig kísérik tevékenységét a közösségi művelődés fejlesztésében?

- A falu jövője nem az ott élők számától, hanem cselekvőképességétől függ.
- Lényege, a képesség megtartó népesség, a helyi értelmességgel való tudáscsere, hiteles megoldások keresése a falu számára...
- A beszélgetések ereje, s az egymás közelében élő falvak együttműködése közösségi szerveződésekben is lehetséges, nem csupán államigazgatási típusúakban.

Jó gyakorlatok, amelyek kifejtésében részt vett

- „Legtágabb otthon-legszűkebb haza” – a falu és modernizáció gyakorlati kérdései...
(Csereháton bevezetésre került a falugondnoki rendszer 1990-ben, a Galga-menti, berceli falukutató tábor 1990-ben, amellyel a kistáj szintű településanimáció elindult, Fialatok a faluban c.nemzetközi összehasonlító kutatás, később az erdélyi falukutatás Várfalván, Aranyos-mentén)
- Miképpen válhatunk mi és környezetünk együtt cselekvővé? (Provokátorok, Aktivisták képzése a helyi programokkal rendelkező „laikusok” számára (alsómocsoládi, szanticskai falufejlesztési projektek, edelényi munkaiskola a helyi romáknak... 1991-ben)
- „Népfőiskola határok nélkül az Ipoly mentén” 1992-ben. Ekkor megalakítják a határon túli részvevők az Ipolymenti Népfőiskolai Társaságot (Ipolybalog, Ipolyszalka székhellyel Szlovákiában).
- Faluszeminárium Kárpátalján 1993– az ungvári egyetem magyar szakos hallgatóinak és később a nagydobronyi ref.

kollégium diákjainak felkészítése falukutatásra. Több éven át folyt ez a közös munka. Ennek keretében a nagydobronyi ref. Líceum és a beregszászi magyar főiskola diákjai részt vettek a szobi kistérség határmenti falvainak a feltárásában a 90-es és a 2000-es években.

- Erdélyi református és unitárius közösséggel szoborállítás Szent Imre és Boldog Gizella emlékének, a szobrok Hármásfaluban vannak, a település pedig közvetlen szomszédja annak a Makfalvának, ahol az Európa első népfőiskolájának is tekinthető Wesselényi-féle téli gazdasági iskola működött 1837-től a térség tehetséges parasztfiataljai számára. Az épületen ma is olvasható a felirat az egykori emléktáblán.

Később másoddiplomát szerzett a Gödöllői Agráregyetemen, vidékfejlesztő szakon, 1997-ben.

- A Pest Megyei Közművelődési Központ munkatársaként, igazgatójaként mintegy 10 évig vezette a megyében a helyi cselekvés, a helyi tudás megerősítésének ügyét, műhelymunkáit és programjait, a falukutatást, népfőiskolát 1994-2004 között.
- Több alkalommal rendezett országos népfőiskolai találkozót is Szentendrén, a Pest Megyei Könyvtár épületében, mint Pl. az Ezerarcú Népfőiskolák c. nagyszerű találkozók egyikét.

Segíti a népfőiskolai gondolat továbbélését, a néplélek épülését 1990 óta.

- A Budapest-környéki Népfőiskolai Szövetség ügyvezetőjeként, elnökeként viszi tovább a jó gyakorlatokat, mint szakmai vezető, önkéntes. A két szervezet, a Falufejlesztési Társaság és a Budapest-Környéki Népfőiskolai Szövetség jelenleg egy EFOP projekt keretében dolgozik együtt a vezetésével a falugondnoki rendszer belső megújításán, a tanuló körök elterjesztésében, a vértessacsai falugondnokok háza működésének, szolgáltatásainak újrászervezésében.
- Megjelentette **Ebbe Klovedal Reich: napsütés és villámlás – grundtvig, és az élethez írt dalai c. dán mű magyar kiadását (először magyarul) 2010-ben, és Carina kindström: A tanulókörök módszerének bemutatása c. svéd mű magyar kiadását. Korábban pedig Bengt-Åke Wennberg – Monica Hane: a népoktatás pedagógiája –svéd tanulókörök c. mű magyar kiadását 2008-ban.**
- Kemény Bertalan Falufejlesztési Díjat kapott 2015-ben.
- A Magyar Népfőiskolai Társaság egyik alelnöke már 2012 óta.
- Korábban négy évig tagja volt és nagyban segítette a népfőiskolák pályázati forráshoz való hozzájutását a Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési Szakkollégiuma Kuratóriumában.

Ángyán József rendíthetetlen kitartással végzi tovább a magyar föld, nemzeti vagyonunk kiárusításának tényekre alapozott elemzését. Az eddig megjelent értékeléseinek összefoglalóját lapunk különböző számaiban közzétettük – így teszünk most is. Ezúttal Csongrád megye állami földjei privatizációjának adatait elemezte és értékelte Ángyán József. Köszönjük!

Állami földprivatizáció – intézményesített földrablás (2015-2016.)

II. Megyei zárójelentések az állami földprivatizációs rendszer valós értékeléséhez

Csongrád megye

Időkeresztmetszet: 2016. szeptember 1.

Összeállította: Ángyán József¹

Készült: a Greenpeace Magyarország Egyesület támogatásával²

Mert: „Megismeritek az igazságot, és az igazság szabadá tesz titeket!” (Jn. 8, 32.)

Ajánlás

Az állam tulajdonában lévő közös nemzeti földvagyonunk – a villámgyors lebonyolítás tényeiből következtethetően bizonyára hosszasan előkészített, majd 2015 nyarán, a „migrációs válság” árnyékában, hirtelen bejelentett – kiárusítását a kormányzat részéről sok valótlanságot és a közvéleményt félrevezető csúsztatást is tartalmazó propaganda-kampány kísérte. Arra az egyszerű kérdésre azonban, hogy miért is kell az állami földeket újra eladni, arra észérvek, értelmes magyarázatok alig születtek. Ahhoz, hogy a tényleges érdekeket, szándékokat és folyamatokat, a lépés valóságos – az egész társadalmat érintő – hatásait megértsük, érdemes a „Földet a gazdáknak!” program – 2015 novemberében és 2016 júliusában között, három hullámban lebonyolított, majd 2016 őszén törvénnyel lezárt – árverési földértékesítési eljárása tényadatait is elemezni.

Az első megyei mintaelemzést ezzel a szándékkal, 2016 áprilisában tettem közzé, majd a programzáró törvény megszületését követően elkezdtem a végleges, hivatalosan közzétett megyei árverési adatok több szempontú feldolgozását és a megyei zárójelentések összeállítását. *Fejér; Győr-Moson-Sopron, Somogy, Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén és Pest megye* megyét követően jelen zárójelentés *Csongrád megye* állami föld-privatizációs képét mutatja be, amely meghirdetett (14.670 ha) és elárverezett (12.098 ha) területeinek nagysága alapján a megyék rangsorában a felső középmezőnybe tartozik. Ezzel a sikeresen

elárverezett összes terület (182.000 ha) több mint 54%-a (99.000 ha) adatainak feldolgozását elvégeztem. A többi megye adatait is elemezve reményeim szerint kirajzolható lesz az országos kép, ellenőrizhetők, megerősíthetők vagy cáfolhatók lesznek az állami földprivatizációs program kormányzati értékelésének állításai.

A rendszer megítéléséhez azonban Csongrád megye önmagában is jó mintául szolgálhat. Az elkelt megyei földterület pl. ugyan 277 nyertes árverezőhöz került, de annak mintegy 70%-át, több mint 8.300 hektárt 73 nyertes árverező tagja nevében mindössze 27 nagy – 100 ha fölötti területre jutott – érdekeltség szerezte meg. Az „átlagjavító” – 20 ha alatti területet szerző – 126 kisnyertes érdekeltség, a nyertesek közel 60%-a eközben csupán a területek kevesebb mint 9%-ához, alig több mint 1.000 hektárhoz jutott. Ez a – kiválasztott keveseknek nagy, viszonylag sokaknak pedig igen kis területeket juttató, tudatosnak tűnő – rendszer olyan „családi léptékű” megyei átlag, 44 ha/nyertes kimutatását teszi lehetővé, amely alkalmas a közvélemény tökéletes megtévesztésére.

E megye adatai azt – a kormányzati propaganda „a föld az a helyben élő földműves legyen, aki azt megműveli” jelmondatával ellentétes – általános tendenciát is igazolják, hogy a helybeli gazdálkodó családok elől a földek többségét – Csongrád megye esetében mintegy 58%-át – külső, tőkeerős árverezők szerzik meg. Ráadásul az úgynevezett „helybeliek” között is szép számmal találunk olyan cégtulajdonosokat is, akik – a földforgalmi törvény abszurd szabályozása folytán, lakhelyüktől és foglalkozásuktól függetlenül – cégük székhelye jogán válhattak úgy „szerzőképes helyi földművessé”, hogy helyben akár sohasem jártak. Ezen túl az árverési nyertesek többsége, nemcsak hogy nem „helybeli”, hanem több mint 3.300 ha-t, a megyében elárverezett területek több mint 27%-át a kormányhatározatban rögzített 20 km-nél is nagyobb távolságban lakó, 38 nyertes licitáló szerezte meg.

A bérleti viszonyok elemzése itt is azt mutatja, hogy az elárverezett területek túlnyomó többsége – Csongrád megyében közel 90 %-a – az árverés idején 1-20 éves hátralevő futamidejű szerződéssel bérebe adott – azaz nem az állam, hanem a bérlők által művelt – terület. Irrelevánsok tehát azok a kijelentések, amelyek azzal próbálták indokolni a földvagyon eladását, hogy az állam annak rossz gazdája, az állami cégeket a management „szétlojta”. Ezen túl a földbérlő/földtulajdonos viszonyok vizsgálata olyan általános tendenciákat is jelez, amelyek itt is a föld- és birtokpolitika tudatos stratégiai, feudális klientúra-építő jellegét mutatják, ugyanaz a feudális vazallusrendszer figyelhető meg, mint más megyék földprivatizációs folyamataiban.

– A nagy bérlő „baráti” cégek esetében ugyanis itt is szembetűnő, általános jelenség, hogy meghirdetett területeik jelentős részét, akár egészét vezetőik és/vagy tulajdonosaik vásárolták fel. Más szavakkal e kormány-közeli cégek és magánszemélyek bérelt területeiből – nem ritkán a „baráti” bérlőkkel egyeztetve – jobbára azokat bocsátották árverésre, amelyeket azután a bérlők maguk vásároltak meg. Ráadásul a

¹ **Ángyán József:** a SZIE ny. egyetemi tanára, az MTA doktora, a volt Vidékfejlesztési Minisztérium egykori (2010-2012.) parlamenti államtitkára

² Külön köszönet *Rodics Katalinnak*, a program menedzseléséért és az elemzések nyilvánosságának megteremtéséért, *Mészáros Norbertnek* és *Virág Zsuzsának* az adatok összegyűjtéséért, előrendezéséért és elemmezhető formába hozásáért, továbbá *Ács Sándornénak* és *Sárvári Attilának* az elemzéshez nyújtott információikért, tanácsaikért és az elemzések közreadásáért. Hálás köszönet a „*Kié legyen a föld?*”, az „*Átlászó*”, a „*Greenfo*” valamint az „*Alfahír*” portáloknak és a „*Szabad Föld*” lap online változatának, amelyek jelentéseimet teljes terjedelmükben közzéteszik, és mindazoknak, akik figyelem felhívással, kivonatos ismertetéssel, vagy másodközléssel segítik a „*szemek nyitogatását*”, az elemzéseimhez való hozzáférést a téma iránt érdeklődő, szélesebb közvélemény számára.

birtoktestek többsége esetében kikiáltási áron, licit és árverseny nélkül jutottak bérleményeik tulajdonjogához. Ezek a területek nagyrészt el is keltek. Jó megyei példa erre az *Art-Farm Kft.*, melynek – a 2. Orbán kormánytól 2013-ban 20 évre előbb bérbe kapott, majd árverésre meghirdetett – 501 ha területére kizárólag maguk a családi cég társtulajdonos vezetői, a politika-közeli *Besenczy Zoltán*, Szarvas volt alpolgármestere (FIDESZ-MDF/Nemzeti Fórum) és nagyvállalkozó fia tettek a kikiáltási árral megegyező nyertes árajánlatot.

– A nagy bérlő „nem baráti” cégek esetében viszont a földeladás alapvető célja a bérelt területek olyan kormány-közeli – gyakorta nem mezőgazdasági területen mozgó – nagy, föld-spekuláns tőkeérdekeltségekhez juttatása lehetett, akik azután jelentősen megemelve a földbérleti díjakat leszorítják e cégeket a földről, majd esetleg fel is vásárolják azokat. De az európai földárbeli különbségek kiegyenlítésére alapuló közvetlen földspekuláció vélhető elősegítése, a földvagyoni baráti érdekeltségekhez juttatása is tapintható célja az ilyen kiszorító jellegű, átrendező állami földprivatizációnak. Jó megyei példa lehet erre a *Hód-Mezőgazda Zrt.*, melynek Csongrád megyében bérelt és meghirdetett mintegy 2.900 ha állami területéből az árveréseken közel 2.500 ha – általában versenytársak, árlicit nélkül, többségében „kormány-közeli”, nem mezőgazdasági tevékenységű, spekulánsnak tűnő illetve stróman-gyanús – gazdára talált.

A mintegy 12.100 hektár elárverezett megyei területből több mint 7.700 hektár, azaz közel 64%, egyébként is licitálás nélkül, kikiáltási áron, további 2.100 hektár (17%) pedig azt alig – kevesebb, mint 10 %-al – meghaladó áron, ráadásul a 10-35 mFt/ha európai földárak töredékéért, átlagosan 1,6 mFt/ha megfizetésével került az árverési nyertesekhez. E megye adatai is igazolják tehát, hogy azok a kormányzati állítások is hamisak, amelyek szerint „versenyben kialakult piaci áron” jutottak a nyertesek az állami földterületekhez. Valódi licitálás, árverseny a birtoktestek mindössze 7%-ának árverésén alakult csupán ki. Ez a helyzet vélhetően annak is tulajdonítható, hogy a területek több mint felét olyan nagy – 20-270! ha – méretű birtoktestek formájában hirdették meg, amelyeknek akár több százmillió forintos kikiáltási árával a valóban helyben élő, ténylegesen gazdálkodó családok bizonyosan nem rendelkeznek. Másrészt az egyébként is kiszolgáltatott helyzetű helyi gazdacsaládok – felmérve az erőviszonyokat – nem vették a bátorságot, hogy a politika-közeli, egymás közt a földet véltetően előre leosztó, egymásra nem licitáló „nagyurak” érdekeit keresztezve, ezzel még meglévő, saját gazdaságaikat is végveszélybe sodorva próbáljanak földhöz jutni.

A települések érdekérvényesítő képességében e megyében is jelentős eltérések mutatkoznak. Ezt az is jelzi, hogy az érintett 51 település közül 12 településen (a települések 24%-án) egyáltalán nem volt helybeli nyertes árvevő, sőt a saját területüket is más településeken lakó árvevők szerezték meg. Ezen abszolút „vesztes települések” rangsora élén *Baks* és *Óföldsétek* áll, amelyek területéből több mint 1.000! hektár állami terület került külső árvevők tulajdonába. A vesztes települések értékes területeit megszerző külső árvevési nyertesek esetében ugyanakkor az ingatlanspekuláció gyanúja és lehetősége is gyakorta felmerül. (A vesztesek rangsora élére került *Baks* esetében például a külső árvevési nyertesek között zömében szolgáltató, vendéglátó, építő, szerelő, iparos és kereskedő, ingatlanforgalmazó, üzemeltető és hasznosító, elektromos háztartási és telekommunikációs eszközforgalmazó, hulladékszállítási díjhátralék beszedő vagy éppen milliárdos gépjármű- és alkatrész-forgalmazó, FIDESZ-közeli nagyvállalkozó családok tagjait, illetve stróman-gyanús nyertes árvevőt is találunk.)

Vannak viszont erős érdekérvényesítő képességű, „nyertes települések”, amelyek pályázói nemcsak a saját lakóhelyük, de más települések területeihez is hozzájutottak. A sikeresen elárverezett megyei terület közel 46%-át, több mint 5.500! hektárt beszédes módon két vezető FIDESZ-es politikus, *Lázár János* és *Farkas Sándor* szűkebb pátriája, *Hódmezővásárhely* (közel 3.300 ha) és *Szentes* (mintegy 2.250 ha)

– részben az ő közvetlen rokoni illetve üzleti/baráti köreikhez tartozó – nyertes árvevői szerezték meg. Összességében 13 vezető település (köztük 9! város) nyertes árvevőihez került a megye dobra vert állami területeinek közel 9/10-e!

Egyébként az a megyei tapasztalás sem példátlan, hogy kormány-közeli rokoni, baráti, nagy gazdasági érdekkörök jutnak jelentős állami földterületekhez. Ennek megfelelően a megye nyertes érdekeltségei rangsorának élén a *Pankotai Állami Gazdaság* jogutóda, a *Pankotai agrárholding* vezetői és/vagy tulajdonosai – a milliárdos agrár-nagyvállalkozó, cég-háló-tulajdonos, a zászlóshajó Zrt. – további 8 cégben érdekelt – vezérigazgatója, *Földi János István* és azonos lakcímmű, üzlettárs családtagjai, valamint a holding több cégében is érdekelt további vezetők – alkotta érdekkör áll, 1.303! ha-al. A nagy nyertes érdekeltségek között találjuk továbbá pl. *Lázár János* rokonságát, édesapját, anyai nagybátyját, unokatestvérét és annak férjét (514 ha), vagy pl. *Besenczy Zoltánt*, Szarvas volt alpolgármesterét (FIDESZ-MDF/Nemzeti Fórum) és nagyvállalkozó fiát (501 ha). De ugyancsak itt szerepelnek pl. az önkormányzati közbeszerzéseken rendkívül sikeres hódmezővásárhelyi *Búzahegy Kft.* társtulajdonosai, *Labozár Erika* és *Maczelka János* (497 ha), *Magyar József*, a kormány-(FIDESZ)-közeli multi-milliárdos nagyvállalkozó, a 100 leggazdagabb magyar egyike, a *Hungerit Zrt.* alapító elnök vezérigazgatója (196 ha) és *Molnár Zoltán*, a cég volt műszaki igazgatója (118 ha) is. De említhető pl. *Szarvas Pál Géza* Szentes volt alpolgármestere, önkormányzati képviselő, a *Szentesi Agrár Zrt.* vezérigazgatója és családja (107 ha), vagy pl. *Farkas Sándor* országgyűlési képviselő üzlettárs felesége, *Farkasné Márton Katalin* (63 ha) is.

A nagy nyertesek között szép számmal találhatók nem mezőgazdasági foglalkozású – a kormányzati propaganda szóhasználatával mégis „helybeli földműves” minősítésű – árvevési nyertesek is, mint például pedagógus (tanító), gyermek- és tankönyv-író, -kiadó és –forgalmazó (*Földvári Erika* Szegedről – 288 ha), vagy ingatlan-, elektromos háztartási- és telekommunikációs eszközforgalmazó kereskedők (*Beslity István* és fia *Beslity Ákos* Szegedről – 263 ha). De előfordulnak például vendéglátósok (*Egyed Béla Csaba*, *Oswald Tamás* és *Szabó István*, a *Bütyök Csárda Kft.* társtulajdonosai Hódmezővásárhelyről – 263 ha) éppen úgy, mint pl. szolgáltató, építő, szerelő, iparos és kereskedő nagyvállalkozók (*Bartucz Tibor* és *Bátoriné Bartucz Mária*, egy FIDESZ-közeli nagyvállalkozó család tagjai *Kistelekről* – 219 ha). Am találunk rajtuk kívül is szép számmal mezőgazdasági előélettel vagy kapcsolatokkal nem rendelkező, stróman-gyanús illetve föld-spekulánsnak tűnő nyertes árvevő „földműveseket”, „aranykalászos gazdákat” is. Milliárdos vagy onú nagyvállalkozókat, ingatlanforgalmazókat és befektetési tanácsadókat éppen úgy, mint az ipar, az informatika és számítástechnika, a reklámszakma, a (pl. temetkezési) szolgáltatások, a vendéglátás, a turizmus és a kereskedelem, különböző ágaiban tevékenykedőket, vagy éppen benzinkutasokat illetve a trafikpályázatok nyerteseit is. Sőt a nyertesek között zavarba ejtő módon felbukkannak egészen távoli – pl. humán (bölcészeti, jogi vagy éppen művészeti/táncművészeti) – területek „földműves” képviselői is.

A 120 oldalas – Csongrád megye hivatalosan közzétett állami földárvevési adatait feldolgozó – privatizációs zárójelentés mindezeket és számos egyéb szempontot is részletesen elemez, igyekszik megmutatni a „Földet a gazdáknak!” program igazi arcát, és a teendőkre vonatkozó javaslatokat is megfogalmaz. Így hát a dokumentálás és „szemnyitogatás” szándékával, az igazság és a nyilvánosság erejében, valamint egy igazi nép- és vidékpárti fordulatban töretlenül bízva, szeretettel ajánlom e tényeken alapuló összeállítást a bennünket körülvevő világ iránt érdeklődő kortársainknak éppen úgy, mint okulásul gyerekeinknek és unokáinknak, a tetteinket megítélő utóknak.

Gödöllő, 2018. június 21.

Ángyán József

Egy példa értékű népfőiskola

Galgahévízi, illetve a környékbeli helyi termékek előállítóinak és fogyasztóinak szeretnénk segíteni, hogy egymásra találjanak. Reményeink szerint a termelők és fogyasztók személyes bizalmon alapuló vásárlói kapcsolata fejlődhet, ha információkkal, rendszeres híradásokkal szolgálunk egy tematikus oldalon. Kifejezetten az egészséges és közelben termelt termékeket keressük és ajánljuk. Örülünk, ha a helybeli vásárlások során minél kevesebb csomagolási hulladék keletkezik, ha környezetbarát, energiatakarékos lehetőségekről adhatunk hírt. A fenntarthatóságot a legszelebbebben értelmezzük, ahol a környezeti erőforrásokat takarékosan és minél kevésbé szennyezően használjuk, ahol a gazdasági szereplők kisléptékben gondolkodnak és a társadalmi csoportok minél szélesebb köreihez jutunk el.

Terítsük meg Galgahévíz asztalát!

2017 őszén „Fenntartható vidékfejlesztés a helyi szereplők számára” címmel indult kétnapos tréning, melyre a Galgamenti Népfőiskola képviselőjében jutottam el. A RUSDELA projekt (www.bffd.hu) egy másfél éves Erasmus Plus program. Ebben hazai, bolgár, spanyol, portugál és olasz partnerszervezetek olyan példaértékű, fenntarthatósággal kapcsolatos vidéki kezdeményezéseket mutatnak be, illetve próbálnak ki, amelyek a helyi döntéshozók, közösségfejlesztők és kisközösségek tagjait aktivizálják.

A fentebb említett tréning ennek a folyamatnak egy lépése volt. Az ott hallottakkal feltöltődve, Galgahévízen egy előadás-sorozatot indítottunk a polgármesteri hivatal, a művelődési ház és a népfőiskola összefogásával.

Azzal a céllal kezdtünk neki ennek az előadás sorozatnak, hogy a fenntarthatóságot közvetlen közelből, a galgahévízi helyi termékeken keresztül megérezzük, megérthessük.

Január 24-én elsőként Gódor Antal biotermelőt kértük meg, hogy meséljen több tízéves gazdálkodási tapasztalatairól. 1992 óta gazdálkodik 32 hektáron, melyből 12 hektár vegyes zöldségkultúra az Emse patak menti területen. Az ökológiai gazdálkodást ellenőrző szervezetbe bejelentett területeket rendszeresen ellenőrzik (Biokontroll Hungária), csak az engedélyezett anyagok, szerek juttathatók ki a földekre. Nem is annyira a szerek, mint inkább a talajéletlen múlik a növények jóléte. A talajéletet kell felpozícionálni szerves trágyával, komposzttal, talajbaktériumokkal. Gépesítve végzi a teendőket a területén 25 éve. Megfigyelése, hogy folyamatosan változásban van a terület, egyre kevesebb vegyszert (nyilván az engedélyezett közt)

kell használnia. A biogazdálkodásban 3 év után kaphatja meg a termék a bio minősítést. A területnek azonban 10-15 évre van szüksége, míg a látványos változások beindulnak. Földterületén sövényszerűen, sávosan fák és bokrok is vannak, annak érdekében, hogy a hasznos segítők (madarak és ragadozó életmódú rovarok) bújó és táplálkozó helyet találjanak maguknak. Vetésváltást, vetésforgót alkalmaz, 5-6 éves ciklusokban. Ezt a kiskertekben nehéz megvalósítani, így ott a növénytársításokat ajánlja a vegyes kultúrákban.

Az élelmiszerek közül megkóstolhattunk céklát, hagymát, retket, répát, káposztát: alma-cékla salátaként, répa-alma salátaként, valamint lilahagymás savanyú káposztaként. További érdekesség volt, amint díjnyertes kisfilmet mutattak be a hévízgyörki gyerekek, hogy kerül az asztalra a helyi zöldség. Gódorné Gergely Éva tanárnő diákjai országos pályázaton nyertek ezzel. Darnyik Ági kedves kis idézetet olvasott fel, hogy is néz ki a szenvedelmes kertész februárja, Karel Capek szerint. A kertet művelők pedig gondolatcsírákat kaphattak, melyek nagyon reméljük, hogy szárba szökkennek!

Második alkalommal február 28-án találkoztunk, hogy a helyi termékek közül újabbakkal ismerkedjünk. Most magcsereberével kezdtünk, majd a szenvedelmes kertész márciusi gyötrelmeit ismerhettük meg, mely természetesen az időjárásról szólt.

Marinka Edit és Schultz Ádám a homoktövis termesztés szépséges és munkás hétköznapijaiba avatott be minket. Mun-

kájuk kihívásokkal teljes. Az ültetvény telepítés képei bevették minket egy tövises birodalomba, s a szemünk láttára nőttek meg a cserjék ember – „kétember” magasra. Az is kiderült, hogy szükséges az öntözés a bogyók éréséig, hiába, hogy homokos és kitett helyeken érzi jól magát ez a csodanövény. A beérett bogyókat (ágastul levágják, rakoncába teszik) szűret után 8 órán belül hűtőházba kell juttatni. 1 hétig fagyasztás mínusz 20 fokon, majd a fagyott bogyókat leverik és tisztítás után zsákolják. Így várja a feldolgozást a bogyó. Sok energia és sok utánajárás, a termék előállításról nem is beszélve. Idén már a következő termékeik elérhetőek: bio homoktövislé, kétféle szörp, homoktövis bogyó lekvár, homoktövis levél gyógytea, homoktövis magolaj. A bogyó leve kiváló immunerősítő hatása mellett nyomelemeket és ásványi anyagokat is pótol, rendkívül jól tesz a bőrnek, a magolaj az ekcémás kiütésekre is hatékony.

Molnárné Tóth Mária a biozöldség termesztés fóliás változatába kalauzolt minket. A képeivel egészen közel hozta szá-

munkra a tavaszt, a friss termékeket. Saláták ezerféle formában és színben, primőrök kaphatóak náluk. Marika időrendbe szedve mondta el teendőiket a palántaneveléstől a kiültetésen át a növényvédelemig és talaj tápanyagainak biztosításáig. A biotermesztés mellett fő üzenete az volt, hogy legyen sok virágos növényünk (lepkekert, méhlegelő), etessük a madarakat télen, akik nagy segítőink lesznek a földényben. Javasolta, hogy alakítsunk ki egy kis tavat az itatás (madár, méh) miatt, s készítsünk rovarhotel a hasznos beporzók áttelelése és bújó helyeinek biztosítása végett. (Ha a kertünk biodiverzitása – sokfélesége – nő, nagyobb eséllyel állnak ellen növényeink a károsító szervezeteknek.) Lehet, hogy ezekről egy későbbi alkalommal még kellene beszélgetni! Köszönjük a jó ötleteket Marika.

A kóstolók ismét fenségesek voltak. Zsíroskenyér Gódor Antalék díjnyertes vöröshagymájával, ajváros (hasonló mint a zakuska) kenyér, házi kenyér Marikától, homoktövis lekváros linzer és cake pop ínycség Edit keze munkája volt. Megízleltük a forró homoktövises, mézes szörpöt is!

Harmadik alkalommal április 4-én Kerekes Éva kecske- és tehénsajt készítő mesélte el kalandos vidéki létük sok értékes tapasztalatát, miközben férje Mrkva Attila vetítette a gazdálkodásukat bemutató életképeket. Humor és kacagás is kísérte a történeteket. Önfenntartásra törekednek, így a hústermelés is fontos számukra. Kecsketartás, nyúltartás, mangalica majd törpemalac tartás, s közben a sajtok, tejtermékek széles skálája is kialakult. Évtized munkája! Teljesen belefeledkeztünk a történetükbe.

Kovács Tamás Verőcéről érkezett, méhész, oktató és agrár-mérnök tanár. Színesen, izgalmasan, őszintén, humorosan mesélt a számára oly kedves hobbiáról, mely egyben egy nagyon szép hivatás is. Szerinte akár az önellátásra is érdemes berendezkedni, de a felelősséget is hangsúlyozta, mely a méhészkedéssel jár! Ugyanis a felelőtlen méhtartás súlyos betegségekkel terhelheti meg más méhészetek állományait. Előadóink kóstolót is készítettek, sajtokat, krémtúrót, körözöttet, mézet ízleltünk. Ezen közben nagyon jó társalgás alakult ki.

A következő találkozás előtt a művelődési házzal közösen **rajz és fotópályázatot hirdettünk gyerekeknek: Én kis kertem kerteltem!** címmel. A műveket a május 12-i Kemencés napon állítottuk ki, s díjaztuk. A Kemencés napon a korábbi előadásokon bemutatkozott termelők árusították finomságukat, és újabb előadókat hívtunk a gyógynövények valamint a permakultúra megismerése érdekében.

Negyedik alkalom szabadtéren zajlott, a galgahévízi **Kemencés napon, május 12-én** gyűlt össze a falu apraja-nagyja. A hagyományörző programok mellett előadóink is voltak. Dr.

Koczka Noémi gyógynövényekről tanítja az egyetemi hallgatókat máskor is. Lelkesen vezeti a gödöllői botanikus kertben a gyógynövények telepítését. Mostani alkalomra az alap gyógynövényeket és azok termékeit mutatta be. Remélem, hogy kedvet kaptak egypáran ahhoz, hogy saját kiskertben is természetesen citromfűvet, bazsalikomot, levendulát, mentát, borsikát, csombort, majorannát, kaprot, tárkonyt.

Dr. Prokaj Enikő vérbeli kertész, biogazdálkodó szemlélettel. Dányban egy nagyon szép erdőkeretet alakított ki, s szívesen vezet ott is kerttervező túrákat. Ahogy itt nekünk is bemutatta a képeken, ennek lényege a minél nagyobb növényborítottság elérése (talajszint, cserjeszint és fás szinten egyaránt) és a biológiai sokféleség megteremtése. Kicsit távol áll ez a szemlélet attól, amit faluhelyen az idősebbek megszoktak. Bátorítok minden generációt, hogy ismerkedjünk az új fogalmakkal:

- permakultúra – egész évben termő kert, mely ugyan ausztráliai ötletből ered, de itthon is egész jól alkalmazható, lényege a sok ehető termést adó fák és bokrok együttese, kiegészítve baromfiakkal és négylábú „fünyírókkal”.

- mulcsozás – vagyis talajtakarás fűvel, szalmával, hogy a talajnedvességet megőrizzük,

- komposztálás – vagyis a szerves zöld hulladék újrahasznosítása (s ez sokkal több annál, mint amit trágyaként ismerünk).

A helyi termék árusok között akadt, aki környezetbarát tisztítószerekkel mutatkozott be, vagy egészséges és helyi kecske tejtermékekkel, homoktövis készítményekkel lepték meg az ér-

deklődőket. A kosárfonó hölgy mellett hol kicsi, hol nagyobb érdeklődők leskelődtek, figyeltek, beszélgettek. A Hazám Lovasudvar lovaglási lehetőséget biztosított, lovas kocsikázást szerveztek. S eközben a sok finomság főtt a kondérokban, sült a kemencében. A zene és a tánc ezt a kerek történetet még fűszerezte, s a gyerekek lippentőzése, a hegedűsök élő muzsikájával csak még kerekébbé tette a napot.

Összességében a helyi termék, már nem csak, mint fogalom ismert, de a termelők is ismerőssé váltak a falubelieknek, környékbelieknek. Megmutathatták magukat a küzdelmes munka fázisában és munkájuk gyümölcsét is, késztermék formájában.

A galgamenti szemléletformálást folytatjuk 2018 őszén is, terveink között szerepelnek gombakészítmények, gyümölcsös termékek, a börzsönyi Leader csoport terméneinek bemutatása. Javasoljuk minden kedves olvasónak, hogy keressük azt, ami helyben termett! A fenntarthatóságot biztosíthatjuk, ha élelmiszereinket minél közelebről (ideálisan 40-60 km-es távolságon belülről) szerezzük be.

Köszönjük szépen a lehetőséget a RUSDELA projekt megismerésére, az inspiráló ötleteket és a szakmai tanácsokat. Jó szívvel ajánljuk másoknak is az elkészült eszköztárat. A program hazai szervezői Kassai Melinda és Ekler Éva. A képzési eszköztár kérésre letölthető a honlapjukról. <http://www.bffd.hu/rusdela-projekt90>

Nagy Andrea,
Galgamenti Népfőiskola

Megalakult és várja az érdeklődőket a Dél-Balatoni Népfőiskola Egyesület

Tavaly egy fekete-madonna zarándoklaton barátkoztam össze egy budapesti hölgygel, Zirkuli Zsuzsannával – nyugdíjas középiskolai nyelvtanárral - akinek meséltem a Budapest Környéki Népfőiskolai Szövetségben és a Magyar Népfőiskolai Társaságban végzett népművelési „missziós” munkáinkról. Tetszett, amit hallott és fejébe vette, hogy a többgenerációs családi nyaralóhelyükön, Balatonszárszón és környékén is szervezni kéne hasonló önkéntes részvételű, kötetlen felnőttképzést. Annál is inkább, mert tudomása szerint, anno még a 90-es években a Szárszó közeli Szólád község lelkészének Hajdú Zoltán Leventének az édesapját kérték fel egy népfőiskola megalakítására. Nosza! Hát végül Zsuzsa rávett engem, hogy segítek neki. Nem volt könnyű „szülés”, de kb.1éves előkészületek után 2019. május 19-én megalakult a Dél-Balatoni Népfőiskola Egyesület, nagy örömeinkre igen heterogén korú szakmai és társadalmi-gazdasági területekről jött tagsággal. Az alapító tagok között a kulturális szakemberek (népművelő, író-költő, előadóművészek, könyvtáros, óvodapedagógus, középiskolai tanárok), informatikus és sport-vállalkozó, mellette kertész, jogász és hitoktatók is vannak.

Dr. Zirkuli Péterné Zsuzsanna egy kis szárszói fagyizással lazít a hosszú megbeszélések után

Az egyesület megalakításának célja: a Dél-Balatoni Régió fejlődésének, a lakosság helyben boldogulásának és a fiatalok itthon tartásának, valamint a 4szezonos balatoni túrizmusnak öntevékeny segítése az ökumenia, a fenntartható fejlődés és nemzeti hagyományaink szellemében

Alakuló ülés az SDG-ben, balról jobbra: Zirkuli Zsuzsanna, Herold Sándor elnök, Széll Tünde elnökhelyettes, Imre István Zoltán lelkész, közösségfejlesztő

A helyi és régiós nem-formális képzési igényeket megvitatva, az egyesület tevékenységi körei egyenlőre az alábbiak.

a/ Bio-kertészkedési és bio-állattartási, kisvállalkozási és szövetkezési ismeretterjesztés

b/ Személyiség- és közösségfejlesztés, kultúra (pl. idegennyelvi tanulókörök és táborok, drámapedagógiai tábor)

c/ Egyéb, a fenntartható fejlődést, és az önellátást segítő helyi képzések igény szerint.

dr. Bölcsföldi Jóska bácsi nyugdíjas fizikatanár, feltaláló és gyümölcsész oktató

A későbbiekben dán típusú, bentlakásos népfőiskolai kurzust is tervezünk, amit „AZ ÉLET ISKOLÁJA”-ként is hívunk és melynek legfőbb jellemzői:

- öntevékeny részvétel
- nem jár vizsgakötelezettséggel
- a benne résztvevők határozzák meg a tevékenységük célját és körülményeit
- vegyes finanszírozás – állami, egyházi és magánérő bevonásával

Céljaink segíteni:

- az emberi tudatosság fontosságának felismerését
- az öntevékenység-fejlesztést, azaz hogyan tudunk jobban boldogulni a hétköznapiakban
- jobb tájékozódást kifelé a világba és befelé a családi és magánéletbe
- a nemzeti és helyi kultúra ápolását, a néphagyományok fönntartását
- a modern kisgazdálkodást, a helyi, kistérségi szövetezést
- a közösség fejlődését, a Kárpát-medencei és EU-s kapcsolatok kiterjesztését

A népfőiskola GONDOLKODÁS-SZÓLÁS- ÉS VALLÁS-SZABADSÁG elvű szabadművelődési forma, ami nem-formális képzést kínál a felnőttek számára. Megállapodásunk szerint, ezt mi az ökumené jegyében szeretnénk működtetni.

Javasolt képzési témakörök:

Hétköznapi környezet- és természetvédelem, a fenntarthatóság, mint, bölcs életforma, étel- és élelmiszer-önellátás=élelmiszerbiztonság, fogyasztóvédelem, internetes tájékoztató ismeretek, média-pedagógia, idegen nyelvek gyakorlása, pénzügyi ismeretek, digitális gazdaság és foglalkoztatás, vallástörténet, a robotizáció várható társadalmi hatásai stb.

Megtisztelő, hogy a Balatonszárszó közeli község, Szólád országszerte elismert lelkésze Hajdú Zoltán Levente egyik ünnepi prédikációjában gyülekezete figyelmébe ajánlotta az Egyesületet.

Hatalmas segítség, hogy összejöveleinkhez a szárszói színvonalas, modern SoliDeoGloria református konferencia központ, táborainkhoz pedig a szőládi református közösség ad helyszínt. Így tehát, Isten áldásával megkezdődhet egy újabb-Dél-Balaton-térségi közösségi munka, amire igen nagy szükség lesz, bevonva a somogyi kistelepülések elszegényedő, előregedő lakosságát is.

Legfőbb célunk az ITTHON BOLDOGULÁS ELŐSEGÍTÉSE, AZ AKTUÁLIS VÁLASZOK KÖZÖS MEGTALÁLÁSA KORUNK KIHÍVÁSAIRA, ahogy azt az emlékezetes 1943-as szárszói találkozó résztvevői is tették.

VÁRJUK A DÉL-BALATONI TÉRSÉG BOLDOGULÁSÁT AKTÍVAN SEGÍTŐK JELENTKEZÉSÉT ezen az email-címen:

Délbalatoni Népfőiskola dbnepfoiskola@gmail.com

A tudósítást írta: Balogh Judit Anikó

TÉKA nap Taliándörögden

Kötetlen beszélgetések és eszmecserek, 2018. július 21. szombaton

Taliándörög, Inkler-ház (Kossuth utca 5., ahol a TÉKA keretében felújított műemlék istálló található)

Szervezők voltak: Falufejlesztési Társaság (FFT), Győri Műszaki Szakképzési Centrum Hild József Építőipari Szakgimnáziuma, Magyar Ruralisztikai Társaság (MARUTA), Kistérségi Fejlesztő Szervezetek Országos Szövetsége (KIFESZ), Dr. Kós Károly Népfőiskola, Czinka Panna Népfőiskola, Pannon Népfőiskola.

Vidékünk és falvaink ügyében...címmel

Csatári Bálint (MARUTA), Nagy Júlia (Falufejlesztési Társaság), Finta István (LEADER Egyesületek Szövetsége) tartottak kerekasztalt. Képek az Inkler házról és a tanácskozásról

Nemzeti Kulturális Alap

Magyar Népfőiskolai Társaság

1138 Budapest, Révész u. 2/c

Tel.: 06 (20) 610 05 06

www.nepfoiskola.hu

mnt@nepfoiskola.hu